

Kreativ konfliktlösning

från makro- till mikroplanet

The Method of Shared Concern

Ett fördjupningshäfte baserat på samtal med och texter av Anatol Pikas, docent i pedagogik och fredsfostrare. Redigerad och sammanställd av Samuel Kazen Orrefur.

Innehållsförteckning

Del ett – kreativ konfliktlösning i teorin

Makroplanet

1. Tre metoder för att skapa fred
2. Fredsskapande och psykologiska motivationsmekanismer
3. Att lösa en konflikt genom medling
 - motivation och asymmetriska konflikter
4. Medlarens viktigaste förhållningssätt
5. Medlingens horisonter – var går gränsen?

Mikroplanet

6. Konfliktlösning i skolan
7. Fördjupning: hur uppkommer och förebyggs asymmetriska konflikter i skolan?
 - Artikel från SvD Brännpunkt: ”Lärarna gör mobbningen värre”, av Roland Sennerstam
 - Analys av Sennerstams artikel

Avslutning

8. Vi och de andra
9. Visionen om en rättvis inkluderande värld av vänner. Från mikro till makroplanet.

Del två – kreativ konfliktlösning i praktiken

Förord av Anatol Pikas

1. The Method of Shared Concern (kort sammanfattning).
2. Medling i praktiken (fördjupning)
3. Frågor och svar
4. Klassrumssamtal för att identifiera dold mobbning och barn som far illa
5. Exempel på tillämpning
6. Avslutning: att arbeta vidare med konfliktlösning

Introduktion till materialet

Detta häfte är avsett för dig som är pedagog och arbetar med barn och ungdomar i olika sammanhang. Häftet ger fördjupad förståelse av hur konflikter, motivation, normer, värderingar, grupper och mobbning skapas samt presenterar en konkret metod för att arbeta med konfliktlösning.

Del ett syftar till att ge en djupare bakgrundsförståelse av de förhållningsätt och principer som forskningen visat vara mycket viktiga för ett konstruktivt möte med den andre och för att ta till vara barns och ungas kreativa potential. Vill du få en övergripande teoretisk förståelse av vad som är viktigt, varför och vad projektet kreativ konfliktlösning går ut på, läs hela del ett (ca 10 sidor).

Del två presenterar The Method of Shared Concern som praktiskt verktyg vid konfliktlösning. För en kortfattad sammanfattning av metoden, läs de två första sidorna i del två. För dig som praktiskt vill börja arbeta med SCm, fortsätt med fördjupningsavsnittet. Del två avslutas med ett praktiskt exempel i berättelseform som beskriver SCm tillämpad från klassrumssamtal till upptäckt av dold mobbning och behandling.

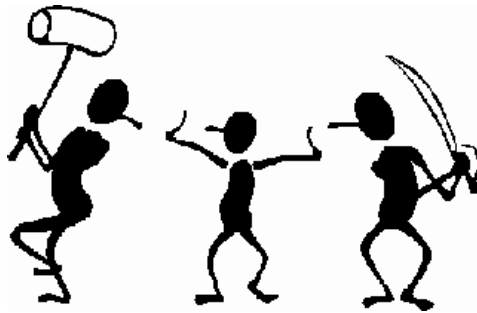
För dig som vill arbeta med konfliktlösning och medling i klassrummet, i projektform eller som ett ämnesintegrerat tema, läs det separata inspirationshäftet ”Alla i klassen blir medlare”. Där finns exempel på rollspel och klassrumssamtal. Innan du läser detta bör du dock tillgodogjort dig del ett i detta häfte och sammanfattningen av SCm.

Lycka till med läsningen!

Samuel Kazen Orrefur, Märsta, den 20 december 2011.

Del 1

Konfliktlösning i teorin

1. Tre perspektiv på fred

Människor har genom alla tider strävat efter en värld genomsyrad av trygghet, rättvisa och kärlek. Vi drömmer om en fridfull planet där mänskliga rättigheter och allas lika värde kan förverkligas i praktiken. Historiens ständigt kämpande optimister och världsförbättrare i form av individer, organisationer och ibland statliga aktörer, har gjort stora insatser för att lösa världsproblemen, kämpa mot orättvisorna och skapa fred. Man kan sammanfatta människors fredsskapande verksamheter genom historien i tre huvudsakligen metoder.

1. Att tvinga fram fred

Många internationella insatser går ut på att förklara för andra stater, rebeller, gerillor och terrorister att de handlar fel och att omvärlden inte tolererar ett sådant beteende. På den internationella arenan används exempelvis FN-förband för att genom sin närvaro skapa lugn i krigsdrabbade länder och stabilisera läget. Att omedelbart försöka få slut på det onda är ett naturligt och mycket begripligt agerande. Men försök att tvinga på andra mänskliga rättigheter, fred och demokrati har inte gett goda resultat. De inblandade parterna blir inte mer motiverade att sluta fred bara för att omvärlden inte tolererar deras agerande. Förutsättningen för att parter i en konflikt överhuvudtaget ska lyssna på budskap av typen ”Du gör fel, slut fred istället!” är att hjälparna lever som de lär själva. De som går in i en konflikt och vidtar fredsframtvängande åtgärder ställer sig oftast på den svaga partens sida. Hjälparen gör sig då själv till en part i konflikten och undergräver därmed sin auktoritet som alliansfri, neutral hjälpare; grunden för att parterna ska lyssna raseras.

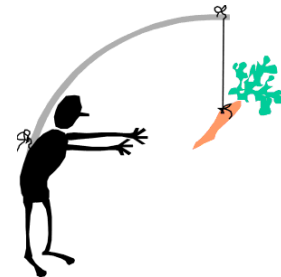
2. Att förlåta och önska fred

Många har vänt sig mot detta traditionella sätt att behandla konflikter eftersom tvång är ineffektivt och betraktas som omoraliskt. Istället för att peka ut den onda förövaren, utmäta straff och skuld samt försöka övertyga parterna om hur de bör agera så försöker man blicka framåt och fokusera på freden. Fredsrörelser världen över arbetar hårt med manifestationer, protestlistor och internationell solidaritet. De positiva begreppen fred och vänskap upprepas och man uppmanar alla parter i världens konflikter att bli sams, säga förlåt och ta varandra i hand. Fredskonferenser, seminarier och demonstrationer hålls och resor till potentiella fiendeländer organiseras. Fredsuppsatser och deklARATIONER om mänskliga rättigheter skrivs av äldre och fredsduvor klipps av de yngre. När de som bestämmer över militära resurser har låst sina positioner och inte längre kommer framåt kan de vara mottagliga för fredsinitiativ från den andra sidan. Men för det allra mesta lyssnar inte parterna på vädjanden om att vara snälla. Visserligen kan de ibland beröras av ett stort folkligt engagemang för fred, men fredsönskningar ger inte parterna någon inre motivation att ändra sitt beteende.

3. Att medla fram fred

Sedan urminnes tider finns en tradition av medling, både i små och stora konflikter. I vardagssituationer har människor alltid hjälpt varandra; när två människor fastnar i en konflikt går ofta någon som båda har förtroende för in och hjälper till att reda ut situationen. När en konflikt håller på att urarta demoniseras ”den andra sidan”; det blir omöjligt för parterna att själva se bortom fiendskapet. Grunden för medling är att en neutral tredje part griper in i situationen och hjälper parterna att se den andra sidans mänsklighet, se vad de har gemensamt. Ett modernt exempel på medling är president Jimmy Carter som år 1978 medlade mellan Egyptens Anwar Sadat och Israels Menachem Begin. Carters tillgång var hans förmåga att vinna deras förtroende genom att ärligt lyssna till dem båda i enskilda samtal och ta fram de förslag som också den andra sidan kunde acceptera.

2. Fredsarbete och psykologiska motivationsmekanismer

De tre konfliktlösningsmetoderna skilda effektivitet beror på hur människans hjärna och motivationssystem fungerar. Genom modern forskning i pedagogik, biologi och psykologi har vi fått fördjupad förståelse för hur konflikter uppstår och vilka motivationsmekanismer som aktiveras vid olika konfliktlösningsmetoder.

Fredsframtvängande och motivation

Det vanligaste men minst funktionella sättet att hantera en konflikt är den spontana reaktionen ”Du är dum, sluta nu!”. Den metoden bygger på en ytlig förståelse av att något är fel. Forskning på människans motivationsmekanismer har visat att människan är mycket dålig på att arbeta effektivt under tvång, hot och hierarkier. Att skapa motivation med yttre piskor misslyckas alltid i längden. Det skapar en instinktiv motvilja mot den som håller i piskan och allt vad den personen står för. Så snart piskan avlägsnas försvinner alla incitament att genomföra de önskvärda handlingarna; kvar finns en stark motivation att handla mot allt piskhållaren stod för. Ingripandet gör ofta situationen värre för alla på sikt. USA:s agerande i Irak och Afghanistan kan tjäna som varnande exempel.

Fredsönskningar och löften om förlåtelse

En något bättre metod är morötter. Parterna kan motiveras av löften om framtida allianser, priser/utmärkelser och andra positiva incitament. Men det lyckas tyvärr sällan. Morötter är nämligen ett sätt att försöka styra den andres vilja i en riktning som personen ifråga inte valt själv. Positiva incitament kan få rakt motsatta effekter. Villkorliga belöningar som utlovas för genomförd prestation hämmar ofta den inre motivationen. Studier på barn som gillar att rita och att hjälpa till visar att deras inre motivation att rita och hjälpa till kan motverkas om de får belöningar efter sina prestationer. Ett barn som spontant är på väg för att hjälpa sina föräldrar förlorar omedelbart all motivation vid utropet ”Du, kom och ta hand om disken!”. I kreativa yrken där de anställda arbetar med människor, har lönehöjningar efter prestation visat sig kunna hämma de anställdas motivation att arbeta. Lön efter ackord fungerar bara bra som incitament i situationer där arbetsuppgifterna i sig är mekaniska, tråkiga och innehållslösa och syftar till att få lön eller där lönen generellt är för låg.

Medling och inre motivation

Pedagogen, föräldern, politikern och medlaren står alla inför samma grundläggande frågeställning: Hur gör man för att påverka en annan människas eller grupper av människors beteende i önskvärd riktning? Det finns ett sätt att påverka människor som är helt utan biverkningar. Studier visar att oväntade, slumpmässiga belöningar som inte står i direkt proportion till prestationen, kan höja motivationen avsevärt. Att bli sedd, uppskattad och omtyckt för den man är och uppmärksammas för egna initiativ är en mycket stark motivationsfaktor. Genom att visa uppskattning och bekräfta den andre när positiva sidor yttrats och ignorera negativa beteenden går det att styra och påverka människors beteende och bygga upp deras inre motivation att handla på önskvärd sätt. Observera att det är stor skillnad på att definiera den andre utifrån människans prestationer och att bekräfta och se människan i den andres positiva handlingar. Genom beröm, höga förväntningar och en positiv attityd kan en pedagog lära en elev att exempelvis spela ett musikstycke perfekt utan att någonsin tala om ”rätt” eller ”fel” i undervisningen. Konsten ligger i ett respektfullt jämlikt förhållningssätt till motparten som en kompetent medspelare. En god ledare lyssnar fram konstruktiva förslag och gör medarbetarna till medspelare så att de upplever ledarens idéer som sina egna.

3. Att lösa en konflikt genom medling

I en konflikt betraktar parterna varandra som fiender vilket vanligtvis resulterar i aggressiv konfrontation. För att slippa våldets förödande konsekvenser händer att problemen sopas under mattan och parterna undviker varandra. I bästa fall påbörjar parterna en diskussion. Men ilskan och bilden av den andre som fiende tar ofta överhanden och omöjliggör en konstruktiv dialog. Det enda som fungerar då är att en tredje part går in som medlare. Medling går till på följande sätt:

1. Medlaren etablerar ett förtroende hos parterna (t.ex. i skolan via en klassrumsdiskussion). Det viktigaste är att betona att konfliktlösningen INTE handlar om att leta efter skuld utan att konstatera att det finns ett gemensamt problem som båda har intresse av att lösa.
2. Medlaren samtalar var för sig med alla inblandade parter och fokuserar på att leta efter pusselbitar till en gemensam lösning på konflikten. Kärnan i denna fas är att få parterna att komma med förslag som också den andra sidan kan godta.
3. Medlaren har ett gruppsamtal med alla inblandade parter och försöker få dem att själva sy ihop de förslag som framkommit under de enskilda samtalen till en hållbar plan. Därefter sluts ett avtal: alla ska nu följa överenskommelsen.
4. Uppföljning. Hur det har gått. Är alla nöjda? Krävs vidare förhandlingar?

Parternas motivation att följa överenskommelsen

I symmetriska konflikter är parterna jämlika och det är lätt att se att båda har lika mycket att förlora på att bryta överenskommelsen. Men hur är det med asymmetriska konflikter där den ena parten är mycket starkare än den andra? I fall där en liten gerillagrupp står mot ett helt land eller en ensam individ står mot en större grupp borde väl den starkare parten när som helst kunna bryta överenskommelsen utan risk? Efter att avtal har slutits har parterna i asymmetriska konflikter tre starka skäl till att följa överenskommelsen:

- ⤴ Rädslan hos medlemmarna i den starkare parten att själva bli utsatta. Den starkare gruppens tidigare spelregler var obekväma även för gruppens egna medlemmar. Alla lever i en ständig rädsla att också råka illa ut om de inte anpassar sig till normen. Det är en lättnad för de flesta att hitta nya, öppnare förhållningssätt som gör att alla kan vara sig själv. Ingen beteende, existens eller utseende behöver då riskera att överträda gruppens sociala spelregler och åtföljas av sanktioner. Då blir stämningen mer avslappnad.
- ⤴ Parternas inre motivation att göra och följa någonting som de har kommit på och bestämt själva. Lösningar föreslagna av parterna själva som är förankrade i den egna gruppen skapar en mycket stark inre motivation. Om medlaren inte tvingat på förslag utifrån utan uppmuntrat och understött egna initiativ så ökar chansen att överenskommelsen håller.
- ⤴ Medlingen innebär att parterna måste börja tänka om den andre som en potentiell samarbetspart. När ”fiendebilden” byts ut mot bilden av en jämlik samarbetspart vi jobbar tillsammans med för att lösa problem så aktiveras människans mest konstruktiva sidor. Överenskommelser som gjorts i denna anda upplever människor en moralisk plikt att följa. Även grova brottslingar håller sina löften till medlemmarna i sitt gäng.

4. Medlarens viktigaste förhållningsätt

Lyssnande, uppmuntrande förhållningsätt

Pedagogens/chefens/medlarens effektivaste styrmedel är att samarbeta med och lyssna på elever/anställda/konfliktparter och genom kloka frågor väcka nyfikenhet och kreativitet. Med positiva förväntningar och en grundsyn på den andre som kompetent lockas tankar, resonemang och idéer fram. Genom väl formulerade frågor leds personen in i att frivilligt reflektera över situationen, vad som är/inte är bra och vad som kan göras. När insikten att något bör göras inte tvingas på utifrån utan formuleras och växer fram underifrån och när svaren och lösningarna inte packas på av allvetande experter utan växer fram ur personens egna tankar, kommer personen snabbt, lätt och effektivt börja med det önskvärda agerandet själv. Medlaren ska se och bekräfta människan i hennes goda ansatser, idéer och handlingar.

Ingen skuld, inga bestraffningar.

Det är alltid kontraproduktivt att leta efter och uppmärksamma fel samt utdela straff vid misslyckanden. Auktoritet som bygger på rädslan för dåliga betyg, lägre lön, sanktioner och känslor av obehag, underminerar människors inre motivation att samarbeta och handla i önskvärd riktning. Det kan få katastrofala följder för framtiden och omöjliggöra konstruktiv konfliktlösning, politisk styrning, arbetsplatsutveckling och god pedagogik. Om fokus läggs på att blicka framåt och hantera den aktuella situationen istället för att gräva i orsaker och skuld, då kan även riktigt problematiska och stökiga elever, asociala medarbetare eller aggressiva parter integreras i ett nytt hållbart samarbete. Den som anklagas drar öronen åt sig och vill försvara sig, den som integreras i ett lag som arbetar tillsammans för att lösa ett problem tar fram sina bästa sidor och kommer med kreativa förslag.

5. Medlingens horisonter – var går gränsen?

Kriminella/huliganer

Kriminella våldsverkare har ofta vinstmotiv. Ett tydligt exempel är rånare. Deras skuld är redan fastställd; vi kan därmed inte närma oss med "konstruktiv okunnighet". Neutralitet förutsätter att medlaren inte sett konflikten med egna ögon eller har övertygande bevis till den ena partens fördel. Okunnigheten hos medlaren måste vara äkta. Det förekommer att samhället arrangerar möten mellan förövare och offer kallade för "medling". Verksamheten är lovvärd men det vore mera adekvat att kalla detta för "försoning" eller "förlikning"; samhället har ju fastställt vem som är offret och vem som ska be om ursäkt. Enkelriktade processer faller utanför medlingens räckvidd; vid medling är målet inte förlåtelse utan den gemensamma lösningen.

Terrorister

Terrorister är annorlunda än kriminella och huliganer därför att deras mål är politiska eller religiösa. De kallar sig ofta för "frihetskämpar", vilket betyder att deras grundvärderingar skulle kunna sammanfalla med det demokratiska samhällets mål. Om en terrorists skuld är fastställd är läget detsamma som i fallet med kriminella. Då kan ingen medling användas. Men man kan tänka sig samtal om gemensamma värden mellan de som försvarar terrorister och de som anklagar dem. För att komma förbi låsningar som: "Ni terrorister tränar självmordsbombare!" – "Ni som vill lära andra folk demokrati genom att bomba är de *verkliga* terroristerna!", så kan vi medla. Det förutsätter dock att vi lyckas fastställa ett gemensamt problem som parterna berörs av och skulle tjäna på att lösa.

Ensamma förövare

För att det ska vara möjligt att lösa problem med medling krävs åtminstone att *en* motpart kan konstrueras. Ensamma, störiga elever har och kan behandlas med medling. Motparten kan till exempel vara eleven och läraren som delar ett gemensamt problem (att exempelvis båda två är frustrerade över nuvarande situation). Därefter kan en tredje part komma in och medla. Fördelen är att man på så sätt kommer åt de starka, underliggande psykologiska motivationsmekanismerna och kan påverka dessa så den stökiga eleven får en inre motivation att handla annorlunda.

Civilkurage, Icke-våld och Verbal Judo.

Närhelst vi med egna öppna ögon ser förtryck och oacceptabelt beteende av något slag har vi en skyldighet att gripa in. Ser läraren ett pågående slagsmål eller mobbning ska denne omedelbart gripa in och säga ifrån att det som sker är oacceptabelt. Det finns dock mer eller mindre effektiva metoder för att gripa in aktivt. Icke-våld och verbal judo är de metoder som tydligast följer medlingsperspektivets grundsyn, har starkast effekt och ger minst biverkningar på lång sikt. George Thompsson, grundare av "Verbal Judo" har stoppat pågående självmordsförsök och fått huliganer och rånare att samverka helt utan våld och hot. Genom smarta argumentativa strategier och nyckelrepliker har studier visat hur man kan väcka liv i empatin till och med hos alkohol- och drogpåverkade våldsverkare och få dem att omedelbart avbryta sitt destruktiva beteende och samarbeta. Så länge fiendens uttalade mål inte är folkmord kan smarta icke-vålds-strategier användas för att aktivt ingripa mot orättvisa förhållanden i världen.

Civilkurage ska alltid tillämpas när det onda observeras rakt framför ögonen. Den viktigaste principen vid sådana interventioner är att vända sig mot det destruktiva beteendet, inte mot personen som utövar beteendet. Utgångspunkten är att ingen människa är, vill, eller kan vara ond. Men människans handlingar kan få onda konsekvenser. Det är dessa handlingar vi ska ingripa mot, samtidigt som vi på ett respektfullt sätt bekräftar att vi ser och uppskattar den andres existens.

6. Konfliktlösning i skolan

Konflikter av olika slag är lika gamla som människan. När vi hamnar i en konflikt är de psykologiska mekanismerna desamma, både i stora internationella konflikter och mellan två eller flera människor. Orsaken till en konflikt är oftast en obetydlig händelse som trappas upp och aktiverar en ”fiendebild” av den ”onda andre” i parternas hjärna. I skolan kan konflikter utlösas av att barnen är trötta, sjuka har det jobbigt hemma eller är på dåligt humör. Ibland händer det att den lilla konflikten eller retsamheten trappas upp och blir långvarig.

Långvariga asymmetriska konflikter där ena parten är stark och den andra är svag kallas för mobbning. Men gränsen mellan mobbning och andra konflikter är ganska flytande. Relationen kan vara allt från extremt asymmetrisk (helt oskyldigt, svagt offer, starka mobbare) till halvsymmetrisk (etttrigt, uppkäftigt offer) till en symmetrisk konflikt (två personer eller grupperingar som bråkar med varandra på lika villkor). Vad kan då vuxenvärlden göra i en sådan konfliktsituation?

Vi vet att eleverna följer lärarens handlingar mer än hans/hennes ord. Lärarens beteendemönster och förhållningssätt överförs till eleverna. De tre perspektiven på fred motsvarar tre grundmönster som hantering av konflikter kan följa. Valet av metod bygger ofta på lärarens egen relation till begreppet ”konflikt” och ”mobbning”. Vuxenvärlden tenderar att få en stark känsla av obehag när begreppet mobbning förs på tal och reagerar ofta antingen med att sopa problemen under mattan eller också med krafttag och utskällningar. Ordet ”mobbning” framkallar ofta en bild av några elaka, onda förövare och ett stackars lidande offer. När denna fiendebild aktiverats hos läraren riskerar läraren att agera som en part i en konflikt och grunderna för effektiv medling raseras. De misstänkta mobbarna upplever lärarens fördömanden som mobbning mot dem själva. De ser att läraren själv kan bestämma vilka medel som är befogade gentemot dem. *Mobbarna kopierar då lärarens negativa attityd och överför den till sin behandling av offret.*

De vuxna bör akta sig för att låta begreppet mobbning utlösa sådana invanda obehagliga föreställningar och istället utgå från barnens mycket mer öppna och mindre laddade syn på begreppet. Konflikter är en del av vardagen. Och oavsett hur stora eller små de är måste de hanteras. Det viktigaste vuxenvärlden kan ge barn och unga är ett konstruktivt förhållningssätt och en konkret metod för konfliktlösning. I det sociala samspelet med andra, i arbetslivet och i större världskonflikter, kan tidigare erfarenheter av konstruktiv konfliktlösning vara guld värt.

Det första steget för att medla i en konflikt är att uppträda som ett gott föredöme själv och inte börja ”mobba mobbarna”. Men att försöka göra mobbarna snälla, få dem att skaka hand, säga förlåt och berätta något positivt om den andre, leder nästan aldrig någon vart. Att gulla och dalta med mobbarna för att konvertera dem till den goda sidan med löften och kakor, godis och ett bättre liv är en yttre morot som sällan lyckas med något annat än att hämma mobbarnas inre motivation och om något göra situationen för offret ännu värre. Det ”onda” kan inte mötas bara med snällhet, förlåtelse och kärlek.

På grund av våra mänskliga motivationsmekanismer fungerar medling lika bra i både symmetriska och asymmetriska konflikter. Den vuxne visar en konstruktiv ovilja att gräva i den misstänkta mobbarens eventuella skuld. Det är öppningen för att få de misstänkta mobbarna att berätta. Lärarens äkta nyfikenhet väcker förtroende. Den vuxnes lyssnande hållning gentemot den misstänkta mobbaren överförs till denne så att han eller hon i sin tur utvecklar en *samarbetsorienterad hållning* till sin diskussionspartner (som kan vara allt från ett oskyldigt offer till en ren provokatör). Mobbaren utvecklar då en samarbetssökande jag-bild. Ju mindre övertalning från läraren desto säkrare blir de forna antagonisternas slutgiltiga överenskommelse.

7. Fördjupning - hur uppkommer och förebyggs asymmetriska konflikter?

Lärarna gör mobbningen värre

BRÄNNPUNKT

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/lararna-gor-mobbningen-varre_6396571.svd

Återkommande samtal med eleverna om det sociala spelet i skolan skulle motverka mobbning. Men lärarna bör hållas utanför diskussionerna – de är ofta själva inblandade i konflikterna och klarar inte av att vara opartiska, skriver tidigare skolläkaren Roland Sennerstam.

Debatten om mobbning brukar komma i gång en bit in i september, men i år sker det innan skolan börjar. SvD:s granskning av 66 mobbningsfall (se faktaruta) visar att i två av tre ärenden anser skolorna att eleven själv är en del av problematiken. För de mobbade gör givetvis detta ont värre.

Hur kommer det sig att skolans personal kan utpeka den mobbade eleven som delaktig i problemet?

I ett fall ansåg rektorn och en specialpedagog att den mobbade led av en form av autismspektrumstörning och därför blev hon mobbad. Eleven genomgick på grund av denna misstanke en utredning, som frikände henne helt. Detta belyser att skolan i sina analyser av mobbningsfall hamnar snett och misstolkar hela situationen.

De vuxna i skolan befinner sig i en social miljö, där de lever i starka nära relationer med sina elever och dras in i deras konflikter och de blir självfallet känslomässigt engagerade. Det gör att de blir partiska när

de gör sina analyser av hur eleverna interagerar med varandra. De vuxna står eleverna för nära för att se klart. De får inte rätt distans för att se vad som egentligen händer. Detta kan vara en orsak till att vi gör så små framsteg med alla anti-mobbingsprogram som finns.

Mobbningen grundar sig i barnens sociala utveckling, då de går från att leka parallellt till att fungera interaktivt och skapa grupperingar. Från slutet av lågstadiet lägger eleven alltmer kraft på att arbeta sig in i de gäng bland kamrater som har hög status i klassen. Denna process är rotad i en evolutionär kraft och syftar till att ge eleven en god överlevnad under skoltiden.

De som förlorar är de i något avseende från början avvikande. Det kan handla om kläder, utseende, klumpig motorik, fetma, svårigheter att uttrycka sig, tystlåtenhet och blygsel eller låg social status. Det kan till och med räcka med att vara ny i klassen och rödhårig.

När en elev försöker klättra på den sociala stegen i skolan och nå de häftiga gängen, så trampar de på de avvikande. De känner på sig att de själva skulle kunna uttrycka något av de negativa beteendena. För att pressa undan dessa tendenser hos sig själva använder de mobbningen som en metod att lyfta sig ett trappsteg uppåt på den sociala skalan. I denna process kommer sedan fler att dras in i ett flockbeteende. Syftet är alltid att stärka sig själv och övervinna sin egen svaghet.

När de vuxna i skolan tar detta till intäkt för att de mobbade är en del av problemet, har man inte förstått hur mobbningen uppstår. Man ser inte hela problemkomplexet. Eleverna sätter en norm för vad som är inne och häftigt och av det följer ett exkluderande av andra elever. Rektorer, specialpedagoger och elevvårdsteam ska inte ta detta som intäkt för att den mobbade ska skuldbeläggas.

I stället är skolans uppgift att betona alla elevers lika värde och att de inte ska vara varandras trappstegar i den sociala karriären. Eleverna är medvetna om detta grymma spel och det går att föra öppna samtal om dessa sociala mekanismer med dem redan från årskurs 4 och återkommande under hela skoltiden. Det vore ett sätt att vaccinera dem mot den värsta mobbningen. I dessa diskussioner ska inte elevernas lärare eller skolledning vara med. De är som vi sett inblandade.

Några intresserade från elevvårdsteamerna, som inte står i den undervisande funktionen eller bestämmer över elevens skolgång kan få uppdraget att gå in en gång per termin i klasserna och föra samtal och låta barnen själva verbalisera de processer de lever i varje dag.

För detta uppdrag krävs utbildning för elevvården av kompetenser från professioner som psykologer med fokus på barns utveckling, barnläkare gärna med skolläkarerfarenhet och specialpedagoger med egen vidareutbildning i ämnet mobbning.

Utbildning från ett sådant team till skolans elevvård kommer att göra nytta. Den mesta kunskapen kommer de att få när eleverna lyfter på locket och börjar prata själva. Jag har själv gjort detta experiment i årskurs 4 med gott resultat.

Det är något som har gått snett när vi varje höst vid skolans början startar en mobbningsdebatt från ruta noll.

ROLAND SENNERSTAM

docent, specialist i pediatrik, före detta skolläkare

Analys av Sennerstams artikel

Sennerstams artikel visar på god förståelse av hur man kan förebygga konflikter i skolan. Men han beskriver bara ena sidan av mobbningens evolutionära uppkomst och psykologiska kärna:

"När en elev försöker klättra på den sociala stegen i skolan och nå de häftiga gängen, så trampar de på de avvikande. De känner på sig att de själva skulle kunna uttrycka något av de negativa beteendena. För att pressa undan dessa tendenser hos sig själva använder de mobbningen som en metod att lyfta sig ett trappsteg uppåt på den sociala skalan. I denna process kommer sedan fler att dras in i ett flockbeteende. Syftet är alltid att stärka sig själv och övervinna sin egen svaghet."

Men drivkraften att "klättra på den sociala stegen" är inte på något sätt naturlig. Vår mänskliga, jämlika jägar-samlare-natur leder oss inte instinktivt till en vilja att skapa hierarkier och göra karriär. Däremot är vi väldigt flexibla och kan formas av vår miljö till ett sådant beteende. Skolans auktoritära struktur, betygshets och samhällets statusjakt påverkar barns beteende i denna riktning. En viktig uppgift för vuxenvärlden är därför att skapa ett tryggt klimat där barn blir sedda och omtänkta för vilka de är, inte för vad de gör eller hur de ser ut.

Sennerstam missar att mobbning även kan uppkomma i ett samhälle helt fritt från hierarkiskt statusklättrande. Mobbning är baksidan av allmän mänsklig gruppsozialisation. Mobbning kan börja som en positiv vilja att lära nykomlingar och avvikare gruppens sociala spel. Lyckas inte nykomlingen anpassa sig eller lära sig de gemensamma spelreglerna har nykomlingen och gruppen ett gemensamt problem. Här gör Sennerstam sin andra miss.

"Hur kommer det sig att skolans personal kan utpeka den mobbade eleven som delaktig i problemet?"

Den mobbade och de som mobbar är båda delaktiga i en process av misslyckad gruppsozialisation. Att skolan i två av tre mobbningsfall anser att den mobbade på något sätt också är en del av problematiken visar att de lever närmare verkligheten och förstår det sociala spelet något bättre än Sennerstam. Sennerstam håller inte isär skuldfrågan från "att vara delaktig i en konflikt". Han har visserligen insett att offret inte kan skuldbeläggas:

"Eleverna sätter en norm för vad som är inne och häftigt och av det följer ett exkluderande av andra elever. Rektorer, specialpedagoger och elevvårdsteam ska inte ta detta som intäkt för att den mobbade ska skuldbeläggas."

Men med samma resonemang kan man hävda att det är helt omöjligt att skuldbelägga förövarna. De sociala normerna och spelreglerna härstammar inte från någon ond föröväre som är källan till problemet utan uppstår mellan gruppmedlemmarna. Ensamma var för sig är de som mobbar sällan särskilt kaxiga. Men tillsammans kan de utveckla dysfunktionella normer och exkluderande spelregler. Om det varken går eller är önskvärt att fastställa skuld för att hitta en konstruktiv lösning, vad är då faran med att peka ut båda parter som en del av ett problem som måste lösas?

Gör skolan ingenting och förnekar problemet kommer gruppen själv att försöka "socialisera" nykomlingen eller avvikaren genom att med allt aggressivare metoder (=mobbning) försöka ändra på sidor hos denne som egentligen inte går att ändra. Går skolan in och ställer sig på offrets sida och försöker skuldbelägga förövarna försvarar man möjligheten att få till ett fungerande socialt spel i klassen. Bästa sättet att lösa problemet på riktigt är att gruppen pratar igenom sina spelregler och öppnar upp dem så att även nykomlingar och avvikare ryms. Detta görs bäst genom förebyggande klassamtal, som Sennerstam förespråkar, och i akuta situationer genom att en medlare går in mellan de olika parterna och försöker hitta pusselbitar som kan ligga till grund för nya, gemensamma, inkluderande sociala spelregler.

8. Vi och de andra

Människan är ett flockdjur med en stark tendens att dela upp världen i en ingrupp och en utgrupp. Vi kan göra nästan vad som helst för ingruppen. Stanley Milgram, genomförde ett känt experiment som gick ut på att försökspersonen agerade lärare och fick dela ut elchocker till en elev (i själva verket en skådespelare) när denne svarade fel på frågor. Försöksledaren bad läraren dela ut allt starkare elchocker för varje gång eleven svarade fel. Trots att läraren så småningom delade ut elchocker denne trodde låg över 100 volt och trots att eleven skakade och skrek av smärta, valde de flesta försökspersoner att fortsätta dela ut stötar.

På Stanford University genomfördes ett annat känt socialpsykologiskt experiment. Försökspersonerna delades in i fångar och fångvaktare. Deltagarna anpassade sig snabbt till sina roller. Fångvaktarna började agera alltmer sadistiskt och många av fångarna fann sig i att bli förnedrade. Experimentet gick snabbt överstyr och fick avbrytas efter 6 dagar.

Både dessa experiment visar hur människan snabbt överger sitt individuella tänkande för att anpassa sig till gruppens normer. I Milgrams fall var försökspersonerna från början inställd på att följa försöksledarens instruktioner, försöksledaren tillhörde ingruppen. Att protestera mot försöksledaren skulle vara att sätta sig upp mot de rådande normerna och göra uppror mot sin ingrupp. Stanfordexperimentet visar vad som händer när en ingrupp ställs mot en utgrupp. Försökspersonerna anpassade sig snabbt till sina nya sociala roller och kom att betrakta och behandla varandra som en främmande art.

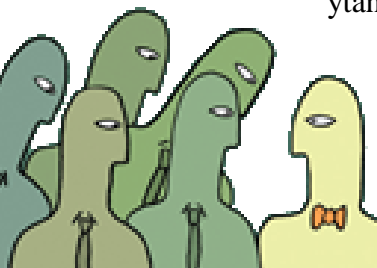
Grunden för inkludering och identitetsbildning är att exkludera andra och markera jagets och gruppens gräns gentemot omgivningen. Ett vanligt sätt att hantera problem och frustrationer inom gruppen är att skylla allt på utgruppen. Det stärker ingruppens sociala band att utpeka en gemensam fiende som är orsaken till det onda. Människans flockmentalitet är förutsättningen för vår koordination, alla stora byggnationer och underverk människans skapat. Flockmentaliteten gör det möjligt för oss att gemensamt arbeta mot stora mål. Men samma mekanism kan också leda till krig och folkmord. Vi kopplar bort vårt individuella tänkande för att kunna gå åt samma håll.

Vår uppdelning av omgivningen i en ingrupp och en utgrupp börjar mycket tidigt, redan vid några månaders ålder. Små barn är misstänksamma och mindre samarbetsvilliga mot personer som ser annorlunda ut och pratar andra språk. Mänsklighetens stora utmaning är att lyckas utvidga ingruppen till att omfatta alla världens människor. Vi borde så tidigt som möjligt börja träna barn i att behandla alla människor som potentiella samarbetspartners. Så vad kan vi göra?

Att betona individualitet för att komma bort från grupp tänkande är inte en bra lösning. Individualitet kan snarare göra människor vilsna och rotlösa, vilket skapar ett starkt behov av att markera sig tydligt mot de andra. Människor som saknar en trygg, stabil ingrupp blir oftare främlingsfientliga än andra. Om man visar anknytningsbilder med två dockor på för en grupp barn och bilder med en ensam docka på för en kontrollgrupp, blir de som sett två dockor mycket mer benägna att hjälpa till efteråt. Människans goda samarbetande sidor kommer ofta fram i en socialt väl fungerande miljö där det gemensamma betonas. Studier har även visat att om man kryper efter och härmar ett litet barn blir det mycket vänligare inställt och samarbetsvilligt. Att spegla den andres kroppsspråk, luta huvudet åt samma håll, att ha samma kläder eller hitta någon annan minsta gemensamma nämnare, det är ett effektivt sätt att skapa en känsla av gemenskap.

Lösningen är alltså inte att vi blir ensamma, moraliskt autonoma individer; lösningen är att skapa inkluderande gruppnormer, sociala relationer och attityder. Vi borde lära barn att använda universella identitetsmarkörer. Trygga tonåringar som växer upp i ett socialt stabilt samhälle behöver inte trevande söka efter sin identitet genom att definiera hela sin tillvaro utifrån klädstil eller musiksmak utan kan böttna i en djupare känsla av att vara människa. Det som betyder något

hos dig, som gör att jag tycker om dig, är inte dina prestationer eller det som skiljer oss åt på ytan, utan din mänsklighet. När vi identifierat plattformen vi alla står på är olikhet inte längre ett hot utan en spännande möjlighet.

9. Visionen om en rättvis värld av vänner – från mikro- till makroplanet –

Ska mänskligheten kunna fortsätta att leva tillsammans på vår planet så behöver vi bli bättre på att kommunicera, samarbeta och hantera framtidens ödesfrågor. Hela mänsklighetens framtid och överlevnad hänger på att vi lyckas lösa klimatfrågan, undvika kärnvapenkrig, hantera befolkningstillväxten, lösa världsfattigdomen och bygga stabila globala nätverk, byggda på överenskommelser och gemensamma lösningar. Den viktigaste uppgift som dagens skola har är att ge eleverna konstruktiva och kreativa metoder och förhållningssätt till att hantera konflikter och samspelet med andra människor.

Kriminella, huliganer och terrorister *utanför* skolan är allesammans före detta elever. Deras frustrationer, värderingar och avvikande grupptillhörighet kunde inte hanteras av den samhällsinstitution där de under de avgörande åren av sitt liv tillbringade de flesta av dygnets vakna timmar. Medling erbjuder en möjlighet att ge elever i riskzonen upplevelser av konflikthantering där "mina förslag för att komma fram till en gemensam lösning faktiskt räknas". Skulle metoden tillämpas i tillräckligt stor skala kommer antagligen ett konstruktivt förhållningssätt till konfliktlösning att spilla över från skolan, till arbetslivet, till politiken och på riktigt lång sikt till världspolitiken.

- Barn behöver tränas i att möta den andra sidan i en konstruktiv dialog, att lyssna och försöka hitta gemensamma nämnare i motståndarnas synsätt och argument. I det annorlunda och främmande bör vi leta efter de pusselbitar som knyter oss samman. När hjärnan väl styrt in på det positiva spåret och hittat en gemensam nämnare, då är grunden för samarbete lagd.
- Samtidigt som det är viktigt att träna på att se människan och likheten i den andre behöver vi träna oss på att möta och respektera det annorlunda. Det finns andra sätt att tänka och vara på, och dessa hotar inte mig utan är något spännande jag kan lära mig av.
- Det farligaste som kan hända är när stela gränser mot "de andra" upprättas. Barn behöver tränas i att ständigt överskrida gränserna för ingruppen och utgruppen. När gränserna luckras upp kan en mer inkluderande attityd utvecklas.

Framtiden ligger i barnens händer. Det är vår skyldighet att ge dem verktygen och förutsättningarna för att skapa en hållbar fredlig värld.

Del 2

Konfliktlösning i praktiken

The Method of Shared Concern

Förord

"Får kopieras av alla som har för avsikt att tillämpa GBm i skolan och avstår från andra vinster än tillfredsställelsen att lyfta mobbningens börda från offret och förövarna."

Så skrev jag i juli 2011 på försättsbladet till en *Kort handledning till Gemensamt Bekymmer metoden*.

Jag har sedan 1970-talet upplevt denna tillfredsställelse. Jag vädjar till rektorerna: ordna det så att er personal får tillfälle att känna detsamma.

Samuel Kazen Orrefur uppfattar jag som en varmhjärtad idealist; jag har inte lagt mig i hans funderingar eller hur han stuvat om min *Korta handledning*. Samuel har också fått kopiera tre kapitel ur manuskriptet ur min bok *Nya Pickwick-klubben* där jag låter Gemensamt Bekymmer metoden uppstå ur en ung kvinnas lyhörda samtal med de misstänkta mobbarna och deras offer.

Hur gick det sedan?

Ja, den historien håller vi alla på att uppleva just nu och under de dagar som följer. Skriv gärna till mig: anatol@pikas.se

Anatol

1. The Method of Shared Concern (SCm)

The Method of Shared Concern (ursprungligen kallad Gemensamt-Bekymmer-Metoden, GBm) har utvecklats av Anatol Pikas, docent i pedagogisk psykologi och är det enda program för att behandla mobbning som enbart visat sig ha positiva effekter.

SCm har under längre tid tillämpats med stor framgång i bland annat England, Spanien, Finland och Australien. På grund av sin effektivitet håller metoden på att bli alltmer populär världen över. Just nu tillämpas den i större skala i Nya Zeeland, Malaysia, USA, Tyskland, Canada, Estland och förhoppningsvis snart även Sverige.

I England betygsatte lärare på 155 skolor metoden från 1 till 5 där 1 var ”not at all satisfied” och 5 ”extremely satisfied”. Medelbetyget blev 3.9 vilket är väl över genomsnittet. Studier på metodens effektivitet i England visar att ca 3/4 av de behandlade mobbningsfallen löses. När metodens förhållningssätt integreras på djupet i en skola ger nästan alla behandlade fall positiva resultat; ett exempel är en studie i Skottland där metoden löste 34 av 38 behandlade mobbningsfall. I Australien har personalen rapporterat frekvenser på 85-100 % lyckade behandlingar.

Utöver evidens från praktisk tillämpning stödjer dessutom kognitionsvetenskaplig och pedagogisk forskning kring motivation metodens samtliga principer.³ Kärnan i SCm är att inte leta efter skuld utan betrakta mobbning som en asymmetrisk konflikt mellan två parter där fokus läggs på att hitta gemensamma lösningar båda sidor kan godta. Läraren agerar neutral medlare, som i ett konstruktivt samtal med båda sidor utnyttjar barnens kreativitet och inre motivation till att skapa starka och hållbara överenskommelser.

Faserna

- A. De enskilda samtalen med MM.
- B. Det enskilda samtalet med SO.
- C. Gruppsamtal med MM.
- D. Gruppmöte med MM och SO.

SCm (The Method of Shared Concern)

SO (Det Sannolika Offret)

MM (De misstänkta mobbarna)

Observera att Fas A måste ha lett till resultat innan Fas C påbörjas. Minst två av de misstänkta mobbarna måste ha kommit med förslag som SO kan tänkas godta. Toppmötet med alla, får inte påbörjas förrän MM-gruppen i Fas C presenterat en trovärdig plan som SO kan tänkas godta.

Fas A: enskilda samtal med de misstänkta mobbarna

De misstänkta mobbarna samtalas med var för sig i ca 10-15 minuter (ledaren pratas med först). Samtalens mål är att personerna själva formulerar problemet och ger förslag på lösningar:

1. *”Hur är det med X?”*

(Uttrycker personen att X har det svårt, lyssna, ställ följdfrågor och gå till steg 2.)

→ Om X ”mår bra” och inga problem finns:

”Hur är det annars i klassen? Vem brukar du umgås med? Vad brukar ni göra?”

(Bekräfta att kompisarna är bra och gör trevliga saker tillsammans.)

”Är X med er ibland? Det är synd om X som inte får vara med så coola personer.”

(Personen instämmer indirekt i att X inte har det bra.)

2. "Vad ska vi göra?"
(Lyssna fram konstruktiva förslag på lösning och bekräfta dessa)
3. "Vad tror du X skulle tycka om det?"
(Förslagen ska vara sådana eleven tror är realistiska)
4. Avsluta med att berätta om nästa steg i processen och tacka för samtalet.

Fas B: samtal med det sannolika offret

Syftet med samtalet är att låta eleven få prata ut samt öka elevens förtroende för dig som medlare.

1. "Hur är det?" (Lyssna. Värdera inga påståenden, medkänsla visas genom attityden.)
2. "Vad ska vi göra?" (Fråga efter förslag på lösning.)
3. Berätta om samtalet med de andra och att ni har goda förslag på gång som eleven nog kommer att gilla. (Hoppfull avslutning.)

Fas C: Gruppsamtal med de misstänkta mobbarna

Syftet med gruppsamtalet är att omförhandla gruppens exkluderande spelregler och förankra individernas förslag som nämndes under de enskilda samtalen i gruppdynamiken.

1. Bjud på fika
2. "Jag träffade er i enskilda samtal, vi pratade om X. Jag hörde några intressanta förslag, vad var det du sa?" (Nämn de olika personerna vid namn och låt de upprepa sina förslag.)
3. Fråga gruppen vad de tycker om förslagen, diskutera om de verkar rimliga. När alla är nöjda, berätta att du ska hämta X så de får framföra den goda planen. Du påpekar att de är flera, X är ensam. Hur ska han eller hon förmås att acceptera förslaget på djupet, alltså hålla sin del av överenskommelsen? X ska känna sig avspänd. När X kommer in och smakat på fiket ska de börja med att säga något trevligt om X som också är sant.

Fas D: Slutförhandling

1. Hämta X: berätta om mötet och att gruppen har något intressant att säga.
2. Fyll på mera fika till alla.
3. "Vi har sagt trevliga saker som kan intressera dig X..." (Låt individerna i gruppen upprepa sina positiva utlåtanden om X samt förslag på lösning. Om de första talarna uppfattar X som en svag part som bör hjälpas följer en "fejklad förhandling". Om X framstår som provokativ följer en äkta förhandling.)
4. Överenskommelse fattas
5. "Vad ska vi göra om någon inte håller det som vi lovat?" Skriv ordet "TOLERANS" på tavlan. Låt gruppen diskutera vad detta innebär. "Vi ska inte börja vakta på varandra. Små retningar får man tolerera. Men bara till en viss gräns. Överskrider någon den gränsen, får andra påminna honom eller henne om överenskommelsen. Räcker inte det, kontakta en bestämd person som är insatt i vårt avtal. Det betyder inte att 'skvallra', det betyder att följa en överenskommen anmälningsplikt."

Skolverket gjorde nyligen en utvärdering av olika program för att behandla och förebygga mobbning. Slutsatsen var att ingen av de vanligen använda metoderna var bra, somliga kunde vara direkt skadliga. Pikas metod fanns tyvärr inte med i utvärderingen. Den undviker de brister som övriga metoder kritiserades för.

2. Medling i praktiken

Här följer en mer djupgående genomgång av de olika faserna och vad som är viktigt att tänka på som medlare i situationen.

Fas A – Enskilda samtal med de misstänkta mobbarna

Tänk på följande inför samtalet:

- Du ska inte utreda skuld, du ska underlätta en gemensam lösning.
- Du siktar på att få ett konstruktivt svar på frågan: "Har du något förslag *som också SO kan godta?*"
- Du påverkar både verbalt och icke-verbalt. Tänk på att ditt kroppsspråk och tonfall uttrycker/avslöjar din inre hållning.

Det är viktigt att du känner börjar naturligt. Kallprat kan vara avslappnande men kan spåra ur. Frågan "Hur har ni det i klassen?" brukar leda till det konventionella svaret "Bra", vilket får samtalet att stanna av. Så kan också ske med frågan: "Hur är det med Anna/Kalle?" Det kan därför vara klokt att börja direkt med det gemensamma problemet: "Jag har hört att Anna/Kalle har det svårt... Vad vet du om det?" Nackdelen med att på detta sätt definiera SO:s tillstånd åt MM är att MM kan känna sig anklagad och svaret då bli: "Vem har sagt det?" I så fall säger du: "Det hör inte hit, vem. Det är tillräckligt många som har märkt det.

Målet med din första nyckelreplik är att få MM att leva sig in i SO:s situation. Istället för att börja samtala om MM och dennes eventuella skuld läggs fokus på SO. MM uppmanas fundera på hur SO mår och själv formulerar insikten att SO har det svårt. Om samtalet verkar ha förutsättningar att flyta på bra är den bästa inledningen att förutsättningslöst fråga hur läget är med SO. I de flesta fall leder din attityd och samarbetsvilliga inställning till att MM svarar att SO kanske inte har det så lätt. Då är det enkelt att fortsätta med följdfrågor och komma till: Vad ska vi göra? När MM säger något konstruktivt bör du förstärka det genom att upprepa meningen.

Blir svaret att SO är dum, larvig, fånig, äcklig osv. bör du ställa följdfrågor och se om ni kan nå insikten att det trots detta är synd om SO. Om MM inte ger med sig är det viktigt att du inte förstärker samtalspartnerns negativa påstående genom att upprepa det. Om MM säger: "Jag vet ingenting", så bör du inte repetera: "Du vet alltså ingenting". Finns ingenting att spinna vidare på för att konstatera att det är synd om SO, gör följande:

Skifta i över till ett sidospår genom att fråga: "Vem brukar du vara tillsammans med?" MM säger namn på sina närmaste vänner. Du kommenterar positivt: "Bra killar/tjejer de där." Fråga vad de brukar göra tillsammans. Lyssna gillande och bekräfta MM. Detta sidospår bygger upp MM:s förtroende för dig ytterligare. Har MM en ledarroll, bekräfta MM som en god ledare och visa att du förstår att rollen är betydelsefull för MM. Mitt i det positiva samtalet om MM, för in SO: "Är SO med er?". Denna drastiska kontrast framkallar ofta en tydlig reaktion hos MM. MM leds till att hypotetiskt inkludera SO i ingruppens vi-perspektiv. Att leda MM förbi fiendebilden och istället titta på SO med vi-glasögon, är ett mycket kraftfullt grepp. Det troliga svaret är ett konfunderat "Nej". Därefter fungerar nyckelrepliken: "Det är synd om SO som inte får vara med så tuffa killar/tjejer som ni." Eftersom MM nyss pratat om sitt gäng som en exklusiv, bra skara som har roligt tillsammans måste MM instämma. Du fortsätter direkt med att fråga: "Vad ska vi göra?"

Olika typer av offer

Det finns två grundtyper av offer: det oskyldiga, svaga offret samt det provokativa offret.

MM kan uppfatta SO som alltifrån ett hjälplöst offer till mycket provokativt. När du frågar – "Vad ska vi göra?" – så hakar en ångerfull MM gärna på med konstruktiva förslag. Om han eller hon bara

säger "Vi ska lämna SO i fred", påpekar du att sådant kan leda till att man inte talar med SO. Alltså bör MM ange hur han eller hon och kompisarna kan ge SO vänliga tecken på att han/hon finns.

Huruvida MM framställer SO som provokativ, dvs. besvärlig, "dum", retsam, skvallrig osv. har ingen betydelse så länge det är möjligt att enas om att nuvarande tillstånd är problematiskt för båda parter. Det är här SCm skiljer sig tydlig från andra metoder genom att fokusera på lösningen så starkt att skuldfrågan kommer bort. Efter att MM öst ur sig sina anklagelser mot SO, säger TML: "Vad ska vi göra?" En MM, som ser SO som ett provokativt offer, kommer att svara med någon variant på "Det är omöjligt att resonera med honom/henne!", varpå följer en ytterligare beskrivning av hur dum SO är.

Stå emot frestelsen att argumentera mot detta! Tänk också på att inte förstärka MM:s negativa inlägg. Du är bekymrad över läget men ska inte förlora hoppet. Här finns ju en kreativ tonåring som kan komma med användbara förslag! Du väntar och lyssnar *noga* på de allra minsta antydningar som kan utvecklas till konstruktiva förslag till förhandling. ("Om Anna kan låta bli att... så kan jag...") Om MM vill upprätthålla konfliktperspektivet trots att MM ser SO som mycket svagt, kan MM föreslå en "skenförhandling" där SO lovar en obetydlig eftergift mot att gruppen slutar. I mitten av diskussionen om lösningar tar du fram nyckelrepliken: "Har du något förslag *som också SO skulle kunna godta?*" Efter det första enskilda samtalet följer så snart som möjligt enskilda samtal med de övriga MM.

Fas B – Det enskilda samtalet med det sannolika offret

Du tar ögonkontakt och säger din öppningsreplik. Din ton uttrycker en försiktig medkänsla. Den antyder, att du har en konstruktiv åtgärd i beredskap. Använd få ord. T.ex. "Hur är det?"

Och så väntar du. Visa att du lyssnar. Bekräfta, med ett balanserat deltagande, det som han eller hon säger. Använd korta ord. ("Jasså". "Hmm".) Ställ frågor för att få hans eller hennes bild av det som skett. Du uttalar dig inte fördömande om MM men genom ditt aktiva sätt att lyssna förmedlar du ditt stöd till SO.

Efter en stunds samtal kan du fråga efter hans eller hennes eventuella funderingar på lösning. Du kan tala om att du för en stund sedan haft enskilda samtal med tre (eller fyra) misstänkta mobbare och hört saker som kan bli användbara för en lösning som SO troligen kan gilla. Men först ska du träffa dem som grupp och kolla hållbarheten i deras goda förslag. Du kommer att hålla SO underrättad.

Fas C – Gruppmöte med de misstänkta mobbarna

SCm avser inte att splittra gruppen utan att eliminera dess våldsdynamik och förankra nya inkluderande gruppnormer som är mer bekväma, både för gruppens medlemmar och SO. I de enskilda samtalen letade du efter konstruktiva förslag. I gruppmötet förenas dessa enskilda förslag till en gemensam överenskommelse.

Det gäller att från början införa en god atmosfär. Ett säkert kort är att bjuda på något att äta och dricka. Verkan av detta är så betydelsefull att om skolan inte har anslag för sådant, lönar det sig för du att bekosta det ur egen ficka – en påse chips (eller motsvarande) och ett par glas saft för varje deltagare. Det gäller att introducera dig som en god värd eller värdinna. Dvs. på ett generöst och avspänt sätt skapa gemenskap. Deltag själv i ätandet och drickandet. De första meningarna gäller det som du dukat fram. T.ex. "Nu ska vi få se vad jag fått tag på i lärarrummet". (Eller: "Jag bakade bullar i går. Kolla om de smakar.")

Kom kort därefter in på ärendet: "Jag träffade er i enskilda samtal. Problemet var SO. Jag hörde några intressanta förslag. Anders, vad var det du sade? Och Lisa, du hade också något..." Du börjar med de bästa förslagen. Om någon inte har något förslag, nämner du inte det. Du lyssnar i en positiv

anda. Ta fram sådant som verkar rimligt och frågar de andra vad de tycker.

Därefter finns två varianter. Den kortare tillämpas vid det klassiska, svaga offret. Den går ut på att gruppen deklarerar att de lämnar SO i fred på ett sätt som inte utesluter honom/henne. Den längre förbereder en riktig förhandling med ett offer som (enligt MM) har provokativa drag: "Om han eller hon låter bli att... så ska vi låta bli att..." Förhandlingen mellan en grupp av MM och SO, är ojämlika på ett speciellt sätt: OS vinst är alltid större.

Undvik att ge råd. Var beredd att gruppen av MM kan komma med goda förslag som du inte kan tänka ut i förväg. När ni kommit fram till något som ni är nöjda med, meddelar du att den goda planen ska framföras av dem själva till SO. Du säger att du strax tar in honom/henne till mötet. Du påpekar att de är flera, SO är ensam. Hur ska han eller hon förmås att acceptera förslaget på djupet, alltså hålla sin del av överenskommelsen?

Ni finner lösningen: Han eller hon ska känna sig avspänd. När han/hon kommer in och smakat på chips och saft, ska de samlade börja med att till SO säga något trevligt *som också är sant*. Vad kan det vara? Gruppen finner några sådana ljuspunkter. "Du hjälpte mig med matte förra veckan.", "Du är bra på datorer" osv.

Fas D – Slutförhandling

Försäkra dig om att SO finns tillgänglig i närheten. Du går till honom eller henne och säger ungefär följande: "Jag har nyss haft ett möte med (MM). Och vet du vad de sade?! Jo, de *ska* sluta att trakassera dig. De verkade *verkligen* mena det. Kom, ska du få höra det själv... Du behöver inte säga ett ord. Bara sitta bredvid mig och lyssna!" (*Ifall SO inte vill komma:*) "*Just nu* är de ångerfulla. De vill göra sitt bästa. Kommer du inte, då har jag inte längre något inflytande på dem... Kom nu, det är viktigt!!"

Du kommer med SO till MM och visar med en gest på den tomma stolen bredvid dig. Rikta först hans eller hennes uppmärksamhet på bordet: "Här står ett glas för dig." Medan du håller i SO:s glas, frågar du gänget om anrättningen var värd att smaka. Efter att ha hört deras kommentarer, säger du. "Vi har suttit här och sagt saker som kan intressera dig. Vad var det du, Andreas, sade?"

Du tittar på den som sagt de mest lovande sakerna om SO och indikerar med din röst och ansiktsuttryck att han ska börja med att säga något fördelaktigt om SO. Om de första talarna har uppfattat att SO är en stackare som bör hjälpas, har ni kanske en början till en fejkad förhandling. Om MM har framställt SO som provokativ, följer nu en äkta förhandling.

I de flesta fall fullföljs smidigt den konstruktiva plan som uppgjorts under det förberedande mötet. Men det kan hända att ett SO får ett utbrott: "Nu lovar ni och fjäskar ni, men i går så..." Ett gräl startar. Lyssna en god stund innan du inskrider. Tänk: jag ska akta mig för att vara domare. Skulle jag peka ut skuld skulle jag försämra chansen till en *ömsesidig* överenskommelse. Efter en stund (som kan betyda flera minuter) säger du, vänligt men tydligt och bestämt: "Så här kan vi inte fortsätta. Nu vill jag se vem som först kommer med något konstruktivt. Vet ni vad jag menar med 'konstruktivt'?" Ni diskuterar detta begrepp. De som grälar tystnar en stund. Då så säger någon igen: "Men i förrgår så..." Käbblet kanske bryter ut igen. Samla dig i sådana fall till ett mer resolut ingripande. Du säger synnerligen tydligt: "*Så här kan vi inte fortsätta! Hädanefter får ingen säga något som inte bidrar till en gemensam lösning!!*" Därefter kommer ni komma fram till en överenskommelse som all aparter lovar att hålla.

Efter att en överenskommelse fattats, fråga slutligen: "Vad ska vi göra om någon inte håller det som vi lovat?" Svaren kan gå ut på olika varianter av straff. Förstärk inte dessa utan se om de har några fler förslag. Skriv ett ord på tavlan: "TOLERANS" och be dem att förklara ordet. Resonemanget leder fram till: "Vi ska inte börja vakta på varandra. Små retningar får man tolerera. Men bara till en viss gräns. Överskrider någon den gränsen, får andra påminna honom eller henne om överenskommelsen. Räcker inte det, kontakta en bestämd person som är insatt i vårt avtal. Detta betyder inte att 'skvallra'. Det betyder att följa en överkommen anmälningsplikt."

3. Frågor och svar:

Vad gör man om MM inte vill samarbeta?

Hittills har de som tillämpat metoden bara stött på MM som förr eller senare går in för en gemensam lösning. Om MM är trötta, osäkra, är på fel humör eller inte kommer med några goda förslag kan eventuellt Fas A upprepas. Men om någon skulle tvärt vägra att samarbeta? Tänk då att det är vår plikt att skydda offret. Ha i beredskap att tala om för MM att du kommer att rapportera om samtalet. "Jag gissar att den som bestämmer finner att någon måste lämna skolan".

Varför "misstänkt" mobbare?

Medlaren hanterar bara misstänkta mobbare, MM. Det är en fördel om medlaren inte sett mobbning med egna ögon. Då är det naturligare att vara en okunnig person som nyfiket lyssnar på sin samtalspartners syn på saken. Men om MM ljuger? ...Håll dig i skinnet och tänk: om jag ingriper, är jag rättvis – men har tagit parti och kan inte längre fungera som medlare.

Men om du ser pågående mobbning, är det din plikt att omedelbart inskrida eller hämta hjälp. Då kan inte SCm tillämpas gällande den situationen eftersom skulden är uppenbar och fastställd. Den enskilda händelsen kanske pekar på en bakomliggande dold konflikt. SCm är då möjlig att tillämpa för att lösa de bakomliggande konflikterna.

Vanligt nybörjarfel.

Det allra vanligaste felet hos nybörjarna i SCm är att medlaren inte noterar att MM redan har gett en liten början till ett uppslag. Det gäller att ta tillvara på det dyrbara ögonblicket när MM säger något som antyder medlidande eller en lösning.

Hur får man ett bra kroppsspråk och en fängslande röst?

Ett bra kroppsspråk är ett trovärdigt kroppsspråk. Dvs. du planerar inte, att "Nu ska jag le", eller "Nu ska jag höja ögonbrynen". Trovärdighetens källa är din konstruktiva empati, dvs. du lever dig in i din samtalspartners känslor och tankar i avsikt att hjälpa honom eller henne till en långsiktigt hållbar lösning med den andra sidan i konflikten – och "ditt inre liv" uttrycks i ditt minspel och i din röst. Kan man modellera sig efter förebilder? Ja, att lyssna på människor vars röst förmedlar läkande empati kan ge inspiration. Anatols favorit är Anna Kåver som var sommarpratör i Sveriges Radio 11-07-18. Hon är en yrkesverksam klinisk psykolog som skrivit flera insiktsfulla böcker, bl.a. om medkänsla och bekräftelse. Anatol rekommendera blivande medlare som känner behov av röstförebilder att från Sveriges Radio rekvirera inspelning av hennes program.

Hur lång tid ta behandling med SCm?

Administrativa förberedelser. Normal tidsåtgång för en SCm-behandling är två lektionstimmar, men ha i beredskap en ytterligare tredje timme. En medlare har förberett sig genom läsning av SCm:s principer och workshops. Den inom skolledningen, som administrerar hithörande åtgärder, bör vara förtrogen med SCm och ha underrättat lärarna om att en medlem ur skolans antimobbningsteam (eller motsvarande) tar vissa elever till samtal under två, ev. tre lektioner. MM i enskilda samtal är högst fyra personer á 10-15 minuter. Tillkommer två gruppamtal á 30-50 minuter.

4. Klassrumssamtal – upptäck dold mobbning!

Vi har hittills fokuserat på att förstå den klassiska varianten av SCm. Det förutsätter att vi redan har namn på misstänkta mobbare och någon utsatt. Men vad ska vi göra om vi inte har namnen? SCm kan då även för att gå in och söka igenom klasser för att identifiera mobbning och barn som far illa på andra sätt. Medlaren inleder då med ett klassrumssamtal där han/hon betraktar eleverna som kompetenta experter på mobbning och försöker mobilisera deras gemensamma kreativitet för att förankra idén om att se på mobbning som en konflikt och få förtroende bli klassens medlare. Samtalet kan ta olika vändningar och improviseras fram men de viktigaste momenten är följande:

- Presentera ett problem för klassen som du ”funderat länge” på: ”Vet ni vad, jag har gått och funderat på en sak. Skulle ni vilja hjälpa mig med ett problem? Om man frågar en klass om det förekommer någon mobbning på en enkät så får man fram att i genomsnitt 10 % är mobbade. Men om man frågar vem, så skriver ingen något namn. Varför då? Hur kan det komma sig? (Förmedla en äkta bekymrad attityd, se eleverna som kompetenta experter)
- Därefter brukar mängder av förslag komma upp. Lyssna, förtydliga elevernas svar och för en diskussion tillsammans med klassen. Svar i denna stil är vanliga: ”Ingen vill bli utpekad som ett offer”, ”Den mobbade får för mycket uppmärksamhet”, ”Mobbarna kommer att hämnas”, ”De kommer aldrig hitta mobbarna i alla fall”, ”Det kommer bara bli värre” osv. Eleverna uttrycker att de inte har förtroende för de vuxnas sätt att lösa konflikter. Diskutera varför.
- När klassen kommit igång ordentligt, ställ den avgörande frågan ”Vad ska vi göra?”. Dela upp klassen i smågrupper på 4-5 personer och skriv frågan på tavlan: ”Hur kan vi lösa mobbning gemensamt?” Gå runt och lyssna, led därefter en klassrumsdiskussion där alla får presentera sina förslag. Ignorera dåliga förslag och förstärk positiva. Ta tillvara på förslag om dialog, överenskommelser osv. Men om någon säger att de mobbade ska straffas kan du börja argumentera med motfrågor: Vem ska straffas? Hur kan vi veta vems fel det är? Om en grupp gör något, kan man då säga att det är en persons fel?
- Ur klassrumsdiskussionen bör det vara möjligt att dra följande slutsats: *Vi ska leta efter en lösning som både sidor kan enas om.* Fråga klassen hur vi ska omsätta detta i praktiken? Kommer inga förslag så presentera en idé själv: ”Vad sägs om att se på mobbning som en konflikt?” Förklara vad det innebär. Hur löser man en konflikt? Kom fram till att det är meningsfullt att medla i en konflikt. Var noga med att alla förstår hur medling kan leda till en lösning av konflikten.
- Betona att vid medling sker inga förhör, inga anklagelser, bara letande efter en *gemensam* lösning. Det gäller att medlaren verkligen kan lyssna fram sådant som *båda* parterna i konflikten kan gå med på. Ladda upp lite och fråga förväntansfullt: ”Kan ni ge mig förtroendet att vara en medlare vid era konflikter?”
- Dela därefter ut frågelistor där eleverna får svara på om de varit mobbade själva, om de sett mobbning samt ” Och om du vill att den som är utsatt för mobbning ska få hjälp så skriv hans eller hennes namn på strecket.”

Kamrater har alltid koll på varandra och känner till hur läget är. Genom att genomföra liknande klassrumsdiskussioner om livet, sociala roller, hemförhållanden osv. och få förtroende från barn och unga att hjälpa dem med deras bekymmer kan man upptäcka barn som far illa och mår dåligt.

Faserna efter klassrumssamtalet

Om mobbning identifierats via ett klassrumssamtal blir ordningen på faserna något annorlunda:

Fas A – samtal med det sannolika offret

4. Påminn om klassrumssamtalet. (Anknyta till en tidigare gemensam upplevelse)
5. ”Finns det några det skulle vara bra att jag pratade med?”
(Vid SO:s svar kommer MM en och en. Den värsta kommer nästan alltid först. Skriv ner namnen på en lista.)
6. ”Skulle du vilja berätta något om dem?” Lyssna och ställ frågor. Pressa inte SO att berätta för långt; det finns egentligen ingen mening med att SO berättar mer än att han/hon ska få dela med sig av så mycket som han/hon vill. Samtalet går ut på att få förtroende för medlaren.
7. Fråga efter förslag på lösning.
8. Berätta vad du ska göra nu, nästa steg:

Fas B: enskilda samtal med de misstänkta mobbarna

De misstänkta mobbarna samtalas med var för sig i ca 10-15 minuter (ledaren pratas med först). Samtalens mål är att personerna själva formulera problemet och ger förslag på lösningar:

1. Påminn om klassamtalet och berätta vilket namn som kom upp.
2. Fråga hur det är med X, hur X mår.
(Uttrycker personen att X har det jobbigt, lyssna, ställ följdfrågor och gå till steg 3.)
→ Om X ”mår bra” och inga problem finns:
”Hur är det annars i klassen? Vem brukar du umgås med? Vad brukar ni göra?”
(Bekräfta att kompisarna är bra och gör trevliga saker tillsammans.)
”Är X med er ibland? Det är synd om X som inte får vara med så coola personer.”
(Personen instämmer indirekt i att X inte har det bra.)
3. ”Vad ska vi göra?”
(Lyssna fram konstruktiva förslag på lösning och bekräfta dessa)
4. ”Vad tror du X skulle tycka om det?”
(Förslagen ska vara sådana personen tror är realistiska)

Därefter följer fas C och D som tidigare

5. Exempel på tillämpning

För att få en djupare förståelse för metoden följer här ett omarbetat utdrag ur Anatol Pikas ännu ej utgivna roman "Nya Pickwick-klubben". Kapitlen ger inblick i det praktiska arbetet.

Efter en slumpartad upptäckt av ett övergrepp genomför Linda ett improviserat klassamtal om metoder att bekämpa mobbning. Hon kommer på vad som väcker elevernas förtroende: ett gemensamt bekymmer som mobiliserar deras klokhet. Eleverna uppger anonymt "vem som behöver hjälp". Linda får av namn på fyra misstänkta mobbare. Kalle talar om deras trakasserier och sitt förslag till lösning. Linda startar individuella samtal med de misstänkta mobbarna och lyckas beröra deras inre farhågor. Det blir enkelt att förmå de enskilda mobbarna att komma med förslag som också deras sannolika offer kan godta. När önskan att rehabilitera offret har blivit etablerad hos gruppen inbjuds Kalle. Mötet slutar när överenskommelserna befasts.

Under två dagar hade skolan haft studiedagar. Först en enbart för lärarna om i Likabehandlingsplanen och sedan en halv dag med eleverna. Filmer om mobbningsscener hade visats, uppsatsskrivningar om mobbningens skadeverkningar hade genomförts och efterföljande klassdiskussioner hade utmynnat i deklamationer.

I dag var det åter en vanlig skoldagsmorgon. Linda Hellström, 22, medicine studerande, gick med raska steg i skolkorridoren. Hon hade tagit fyra veckotimmars lärarvikariat under en månad. Hon tyckte att det var kul med ungdomar och så behövde hon pengar. När hon passerade pojkoaletten hörde hon tonårsröster som ropade elakt. Linda förstod att något slags mobbning var på gång. Hon tog några snabba steg i den riktningen men hejdade sig. Om hon skulle öppna toalettdörren, skulle hon mötas av hånfulla tillmälen. Linda tänkte snabbt: jag måste hämta en manlig lärare!

Linda sprang till lärarrummet. Inga manliga lärare i sikte. Men så slog det henne: jag har ju rätt att agera i ett nödläge. Jag rusar in och tar dem med överraskning innan de kommenterar mitt intrång på deras territorium. Linda gick med hastiga steg tillbaka mot toaletterna.

På vägen mötte hon Daisy, en äldre lärare i engelska som verkade upprörd. "Vad är det?" frågade Linda.

"Jag tror att jag råkade höra pågående mobbning" svarade Daisy och lade till generat: "Vid toaletterna."

"Vi går dit tillsammans", föreslog Linda med en nästan munter min. Hon började själv gå och gjorde en armrörelse i riktning mot målet. Daisy hängde med.

Just när de kom fram, såg de att fyra pojkar från klass 8A kom ut i grupp från toaletten. Ingen av dem hette Kalle.

Linda och Daisy gick tillbaka till lärarrummet. Daisy suckade och sade med bitter ironi: "Nu förstår jag reklamen för vårt hela-skolan-program. Den lovade att om eleverna fick upplysning om att mobbning inte är bra, så skulle hälften av all mobbning försvinna. Vi har nu märkt av den andra hälften som är kvar!"

Daisy mådde illa av det hon hade hört genom toalettdörren. Hon sade till Linda: "Jag har svårt att gå in i klass 8A. Jag kan inte, jag vill inte möta dessa pojkar nästa lektion." Linda tittade på Daisy. Skulle Daisy i sitt upprörda tillstånd gå in i 8A, skulle hennes språklektion bli misslyckad. Linda sade nu:

"Tänk om du och jag skulle byta lektioner i dag. Vad säger du om att jag under nästa timme tar biologi i din 8A och du tar engelska i 8B?"

Daisy hade tidigare märkt Lindas prov på styrka att ta tag i problem i verkligheten. Hon litade på Linda "Okej, vi gör så", sade Daisy.

Vad har jag gett mig in på?, frågade Linda sig själv medan hon gick mot salen där 8A väntade. Det var många tankar som hann passera genom hennes huvud. Tanken att ärlighet varar längst var den röda tråden i detta kaos. Detta skulle betyda att hon skulle tala med klassen rakt om det som

hon hade upplevt. Men hon kunde inte antyda att hon lyssnat bakom en toalettdörr. Att upprepa studiedagens diskussion om mobbningens förfärlighet skulle verka tjatigt. Skulle hon fråga om det förekom mobbning i klassen? Men det vore enfaldigt av henne att vänta sig ett ärligt svar.

En anonym frågelista ... Ja då skulle de tycka att sådant var angiveri. ... Om jag frågar bara efter mobbningens offer... Men då måste jag också kunna hjälpa honom eller henne. Hur?

Plötsligen dök det upp en riktlinje för en diskussion med klassen: att tala om ett gemensamt bekymmer där alla kunde bidra till en *gemensam* lösning! Offret, mobbarna och klasskamraterna! Men skulle hon säga till klassen att "låt oss ha en gemensam lösning" skulle ju detta tas som en ny variant av moraljtat. Mobbarna delar ju inte något gemensamt problem med sitt offer...

Så slog en ny tanke Linda. De som är delaktiga i mobbningen kan ju slås av tanken att *de själva kan bli mobbade* av andra. Idén gjorde henne säkrare.

Hon meddelade klass 8A om en schemaändring: de skulle gå med henne till biologisalen. Klassen samlades ovanligt snabbt. De uppfattade att något nytt var på gång. Alla satt tysta när Linda började:

"Kan ni hjälpa mig med ett problem? ... Jo, det handlar om frågelistor om mobbningens förekomst. Ni vet, sådana som ställer frågor som 'Har du varit mobbad?' eller 'Har du sett mobbning?' Räknar man ihop svaren på sådana frågor får man fram att i genomsnitt 15 % av alla elever är mobbade. Alltså var sjunde elev. Ganska många, eller hur? ...

Linda sade det sista långsamt. Klassen lyssnade men sade inte något. Linda fortsatte:

"Men om det i slutet av frågelistan står en mening: 'Om jag vill att den som är utsatt för mobbning ska få hjälp, så skriver jag här hans eller hennes namn. Och därefter kommer det ett streck där man kan skriva namn. Vad händer *då*? Jo, *ingen* skriver något! Kan ni förklara för mig, *varför*?"

Linda sade detta i en äkta bekymrad ton. Klassen kände att Linda betraktade dem just nu som experter som hade insider-kunskap. Det blev några sekunders tystnad. Linda tänkte: här delar vi ett gemensamt bekymmer.

Det första svaret från klassen var: "Ingen vill att han eller hon ska pekas ut som någon som mobbas." Linda hade väntat sig ett svar som skulle gå ut på något i stil med att "Mobbarna skulle hämnas på dom som skrev något namn." Svaret hon nyss fått uttryckte ju *omsorg om offret*! Hon bad om närmare förklaring. Eleven försökte förtydliga: "Han eller hon skulle få så mycket uppmärksamhet." Nu kom det fler som tycktes vara inne på samma linje: "Lärarna rör upp så mycket." Någon lade till: "De får inte tag i dom skyldiga i alla fall."

"Om jag förstätt er rätt, så misstror ni skolpersonalens sätt att hantera mobbning?" – "Ja, det gör vi!" kom det med olika formuleringar från olika håll. Linda sade med uppriktig förvåning: "Det här är intressant. Kan ni ge mig exempel."

Linda fick inga konkreta belegg för lärarnas misslyckade behandling, men elevernas attityder innebar en utklassning av de åtgärder som mobbningsbekämpningsdagen hade presenterat. "Allvarliga samtal med mobbarna" ansågs särskilt löjliga. "Hur fan vet lärarna vem som är *värst* och vem som *bara ser på*?"

"Du menar att mobbning är ett slags gruppaktivitet?" preciserade Linda. "Just det! Och dom som mobbar kan ju räkna ut att lärarna kan *inte* ta reda på *vem* som började. Sån't vet knappast mobbarna själva. Straff kan träffa fel personer." Någon tillade: "Straff – det kan man bara skratta åt." En annan kommenterade syrligt: "Nedsatta betyg, ja *det* kan dom ju ge."

Det var tydligt, att alla var emot mobbning. Plötsligt insåg Linda att man kunde komma till en gemensam lösning utan att hon behövde veta vilka mobbarna var. Hon hade visserligen sett fyra pojkar i ett misstänkt sammanhang men hon hade ju inte sett mobbningen, bara hört några ljud som *kunde tolkas* som sådant.

Klassens uppmärksamhet var på toppen. Linda frågade:

"Vad ska vi göra?"

För att engagera alla, sade Linda:

"Hörni, vi är redan eniga om att mobbning inte är bra. Nu behöver vi allas brillianta tankar. Vi ska ta fram dem i smågrupper. Ämnet är: *Hur når vi en gemensam lösning av mobbning?*" Jag

skriver detta på tavlan. Under tiden indelar ni er i grupper om 4-5 personer så som ni brukar.

Medan eleverna diskuterade i smågrupper gick Linda omkring och lyssnade utan att delta i deras diskussioner. Hon hörde förslag till handling som var konventionella och spretade åt olika håll. Hon försökte inte att sammanfatta dem utan uttalade, med eftertryck, en mening, som hon visste, skulle få bifall: "*Leta efter en lösning som både mobbare och offer kan vara eniga om.*" Hon upprepade det ett par gånger.

Så sade hon: "Detta är bara en *målsättning*. Men nu gäller det: *hur* ska vi omsätta målet till konkreta handlingar?"

Det kom inga konkreta förslag. Då sade Linda: "Jag fick en idé. Vi ser på *mobbning som en konflikt*. Alltså, man har två parter – och utifrån kommer en tredje part som medlar. Vad sägs om det?"

Vissa höll genast med om detta. Andra behövde höra en gång till på vilket sätt synen på mobbning som konflikt kunde leda till en lösning. Linda och klassen diskuterade fram svaret: i konflikt är det meningsfullt *att medla*. Linda drog det ytterligare en gång:

En *ren* medling. Inga förhör, inga anklagelser, bara letande efter en *gemensam* lösning. Men – det gäller att medlaren verkligen kan lyssna fram sådant som *båda* parterna i konflikten kan gå med på.

"Förstår ni vad jag menar när jag säger att medlaren ska vara 'terapeutisk'?" frågade Linda.

De som förstod förklarade det för de andra: "Jo, en terapeutisk medlare är en sådan som kan *läka*, alltså att det blir bra för båda parter."

Linda tänkte: bra idéer. Men fortfarande bara planer. Vad som behövs nu är att någon också kan *agera* som medlare. Det måste vara jag själv. Hon sade långsamt med en leende suck:

"Kan ni ge mig förtroendet att vara en terapeutisk medlare vid era konflikter?" Hon höll andan. Det rädde två sekunders tystnad. Så kom ett övertygande, glatt svar från hela klassen: "Jaa!"

Nu gäller det att smida medan järnet är varmt, tänkte Linda. Nu måste jag veta mellan *vilka* jag ska medla. Men jag kan inte fråga rakt ut vem som mobbar...

Frågelistor... Hela diskussionen hade ju börjat med tal om frågelistor om mobbning som vid slutet frågade efter namn på offren. Nu sade Linda:

"Hör ni, vi ska använda oss av frågelistor som vi ska göra själva. Ta fram en papperslapp där ni skriver det som jag nu skriver på tavlan." Linda skrev:

Har du ...

Varit mobbad denna termin?

Varit mobbad denna vecka?

Sett andra mobba denna termin?

Sett andra mobba denna vecka?

Inte mobbad någon gång denna termin?

Så lade hon till muntligen: "Dra sedan längst ner ett streck så här:

Och om du vill att den som är utsatt för mobbning ska få hjälp så skriv hans eller hennes namn på strecket."

Linda pekade på det tomma strecket och förklarade. "Jag kan inte börja medla om jag inte får några namn här. Undersökningen är anonym, men det är okej om någon vill skriva sitt eget namn på den här sista raden."

Det tog fem minuter för eleverna att skriva av frågorna, en minut att pricka för svaren och en halv minut att samla ihop lapparna. Linda såg genast att namnet Kalle förekom ofta. Hon avslutade med att säga till klassen: "Jag ber att få återkomma som medlare."

Linda skyndade med elevernas svarslappar till lärarrummet. Hon satte sig på sin arbetsplats och började läsa. Av klassens 25 elever hade 18 skrivit namnet Kalle. På en stod: "Jag Kalle."

Egentligen visste Linda mindre själv än någon kunde ana. Hon hade ju bara begärt namnet på

offret. Nu gällde det att av Kalle också få namnen på hans plågoandar. Medan hon gick mot 8A för att hämta honom, funderade hon: Jag kan inte fråga honom direkt, vilka de är. Men hur kan jag göra det *indirekt*? Linda gick fram och tillbaka i en lugn korridorända och funderade. Så kom hon på hur hon skulle göra.

Linda såg på schemat och fann i vilket klassrum 8A skulle samlas. De skulle ha Johanna i svenska. Linda fick fatt på henne strax utanför klassrummet.

"Jag har upptäckt ett mobbningsfall. Det är viktigt att jag genast får tala med Kalle några minuter."

Kalle hade redan gått in i klassrummet. Johanna förstod att det var önskvärt med diskretion. Hon sade: "Ska jag hämta ut honom?"

Snart kom Johanna med Kalle. Johanna hade varit så vänlig att Linda passade på att säga att hon skulle vilja prata med några fler i morgon. Johanna samtyckte.

Kalle verkade avspänd. Skolan hade inte något samtalsrum så att Linda gick med Kalle till kollegierummet som lyckligtvis var tomt. Hon fann ett hörn längst bort och placerade Kalle i en stol med ryggen mot dörren. Linda drog nu i gång med sin försiktiga plan att få namn på mobbarna.

"Nå, vad säger du om vår klassdiskussion?" började hon.

"Jaa... Jodå." svarade Kalle. Linda hade väntat ett sådant svar. Viktigast var nu att Kalle fick säga sitt. Men ännu ville Kalle själv inte säga mer och Linda pressade inte på direkt utan tog en omväg:

"På listorna som klassen skrev fanns ditt namn. Och jag har lovat att du ska få hjälp. Och du vet hur? ... Alltså – jag ska inte leta efter vem som är skyldig. Du vet vad jag tänker leta efter? ..."

"En gemensam lösning", svarade Kalle.

"Precis! Och nu undrar jag, vilka skulle det vara bäst för mig att tala med?"

Det här var den viktiga repliken som Linda hade tänkt ut. Det gjorde detsamma hur Kalle uppfattade "Bäst att tala med". Det viktiga var att få några namn överhuvudtaget.

Kalle sade: "Jonte." Linda kommenterade inte svaret utan sade bara: "Några andra...?"

Kalle: "Henke."

Linda: "Okej. Jag ska skriva upp dem."

Linda tog ett papper som hon hade i beredskap och skrev upp de två nämnda. Linda frågade igen: "Några fler?...". Kalle nämnde även Roffe och Petter och Linda skrev upp dem.

"Några fler?..."

"De är de viktigaste" sade Kalle.

"Jag har nu fyra namn på min lista. Skulle du vilja säga något om var och en?"

"Jonte är värst."

Linda drog ett streck under namnet Jonte.

"De andra hänger med honom."

"Vad gör dom då?"

Bit för bit gav Kalle detaljer om trakasserier. Linda gjorde anteckningar och ställde frågor endast för klarhetens skull. Det hade börjat lite smått i 7:an. Kanske för att han hade kommit bra överens med flickorna. Kalle tyckte att de fyra pojkarna var lite raa typer. Det var inte så farligt men i 8:an så blev det plötsligen sämre för Kalle. De knuffade honom och gömde saker.

Det var tydligt att Kalle hade förtroende för Linda men han hade inte berättat allt. Någonstans verkade det finnas ett dunkelt, irrationellt motiv. Linda väntade ut hans ord och uttryckte sin medkänsla i korta ord eller suckar. Hon var noga med att inte ställa bakgrundsfrågor, alltså inget som berörde familjen eller annat utanför skolan. Och inte ännu fråga om vad som hände i pojktoaletten denna morgon. Men hon kunde ju inte undvika att på något sätt beröra anledningen till att hon hade börjat tala om mobbning i klassen.

Inte känslösamt, men lågt och sakta sade Linda:

"Denna morgon på pojktoaletten..."

Kalles ansiktsuttryck ändrades. Linda tänkte: han är nära gråten, men vill inte visa mig det. Lindas kroppsspråk uttryckte både medkänsla och lugn. Hon väntade att Kalle skulle börja tala. Efter en stund sade han:

"För en månad sedan klappade Jonte mig på stjärten. Jag sa så att alla hörde, att han var bög. Då blev han alldeles ifrån sig. Slog mig och spottade på mig. Hans polare Henke och Roffe började med alla möjliga trakasserier mot mig. De klottrar nu i mina böcker, gömmer mina grejer. Knuffas och kallar mig för "bög."

"Du nämnde också Petter."

"Ja, men han är inte så hemsk."

"Har du några vänner i klassen?"

"Jag hade förut, men nu drar dom sig undan. Även flickorna."

Linda tänkte: Nu ska jag inte rota mer. Jag ska inte fråga vad som hände på toaletten. Skulle han själv berätta, så ska jag lyssna förstås. Jag fick ju mitt medlar-mandat av klassen för att söka en *lösning*, inte för att rota i skuld. Det betyder att jag ska *överhuvudtaget inte* spekulera i om det finns någon homosexualitet inblandad från någons sida. Jag kan redan nu ställa min centrala fråga:

"Har du något förslag som både du och de fyra, som du nämnt, skulle godta?"

"Att de slutar med att tracka mig."

"Jag ska föra det vidare till dem", svarade Linda. "Jag ska nu tänka genom saken och tala med var och en enskilt. Och om de kommer fram till något bra förslag så träffas vi. De fyra och du tillsammans. Jag är mötets ordförande. Du sitter bredvid mig."

Kalle sträckte fram sin hand och tackade Linda. Han är ju en social begåvning, i alla fall när det gäller förhållandet till vuxna, tänkte hon.

Linda tittade på klockan. Samtalet med Kalle hade tagit bara tio minuter. Linda kände sig trött. Att tala med mobbningsoffer utan att börja banna mobbarna är tydligen jobbigt för vem som helst. Det slog Linda att för en lärare, som i åratal har förmanat eleverna om hur de ska vara, kan detta vara ännu svårare. Den som ska tämja en hel klass med ungar är ofta inställd på snabba skuldutredningar.

Linda var en morgonmänniska som vaknade tidigt men dröjde kvar i sängen och funderade. I går hade hon dragits med i ett spännande händelseförlopp. Försättningen skulle följa i dag. Det kändes både naturligt och underbart att hela klassen hade anförtrott henne namn på "den som var utsatt." De kunde räkna ut att "den utsatte" skulle sedan ge namnen på mobbarna men de visste att Linda sedan skulle "finna en gemensam lösning utan att leta efter skuld."

Nu gällde det att vinna deras förtroende.

I går hade hon haft turen att hennes intuition ledde henne rätt. Först i klassen, och senare i mötet med "den utsatta." I dag var uppgiften svårare – att möta dem som var synnerligen misstänkta för verklig mobbning. Hon måste planera försättningen punktvis. Linda hade papper och penna vid sängen. Hon skrev upp tre punkter:

1. Mål: att mobbning upphör p.g.a. en *gemensam* lösning.
2. Metodisk uppgift: att finna *vad* som hos de enskilda mobbarna kan utvecklas till en gemensam lösning.
3. Min avgörande replik: *Har du något förslag som också Kalle skulle kunna godta?*

Det är tur för mig att jag inte har sett deras mobbning med egna ögon. Så slipper jag möta uppenbara förnekelse. Nu kan jag väcka deras tillit i enskilda samtal. Men vilka repliker skulle dra igång den gemensamma lösningen? Det vore larvigt att säga: "Vi har ett gemensamt bekymmer." Jag skulle få svaret "That's your problem." Eller rent av "Fuck off!" Det skulle inte bli bättre av att börja med "Vad har du för bekymmer?"

Ja, hur skulle en bra inledning se ut?

Linda kom fram till att hon skulle börja med en vänlig öppning, som engagerade samtalspartnerns egen syn på det centrala problemet. Så uppmuntrar jag honom att prata på. Anmärker inte på något men förstärker sådant som kan bygga upp en konstruktiv lösning. När förtroendet har infunnit sig, kan jag också fråga direkt: "Har du något förslag som också Kalle kan godta?"

Det räcker om jag finner bara två misstänkta mobbare som ger uppslag till gemensamma lösningar. Då kan jag gå vidare med ett gruppmöte. Där förstärker jag de bästa av de uppslag som de individuella samtalen gett. När hela gruppen kommit fram till ett trovärdigt förslag till *lösning*, då går vi vidare med att inbjuda Kalle. Inte tidigare.

Mer behöver jag inte planera. Med den här uppläggningsen kan jag aldrig göra bort mig. Jag har ju inte pressat dem med mina förslag. Men jag behöver ha en beredskapsplan för det fall då de inte vill sluta mobba Kalle. Ja då säger jag helt enkelt att nu låter jag någon annan ta vid. Det åligger skolan att förhindra övergrepp.

Jag ska inte hota, men nämna att troligen kommer skolans ledning fram till att vissa elever måste byta skola. Och du kan vara säker på att *inte är det Kalle* som ska göra det.

Linda letade rätt på ett lämpligt grupprum. Linda tänkte igenom hur eleven och hon skulle sitta: hans rygg mot dörren. Jag placerar honom inte direkt mot mig utan lite snett. Hon flyttade ett litet bord mellan stolarna. Sedan gick Linda till kollegierummet för att ta kontakt med Johanna som hade klassen nästa lektion. De bekräftade överenskommelsen från i går. Johanna fick lappen med fyra namn. Den första var Jonte.

Innan Jonte kom in försökte Linda komma ihåg de tre punkterna hon skrev upp i morse men kände sig tom i huvudet. Oron att inte veta vad hon skulle säga, drog dock i gång hjärnan igen. Linda tecknade åt Jonte att slå sig ner. Jontes blick irrade i rummet. Linda tänkte: jag ska inte börja förrän jag fångat hans blick. När detta skedde visste också Linda hur hon skulle börja – nämligen knyta an till en gemensam upplevelse:

"Du vet, min frågelistan i går. Du kanske kan gissa vems namn alla skrev?"

"Kalle."

"Just det." sade Linda och gjorde en paus för att ta till vara samtalspartnerns eventuella kommentarer. Men sådana kom inte. Så sade Linda:

"Vad tror du är orsaken?"

"Hur ska jag veta det?"

Linda sade inget utan tänkte: för att få honom att se ett *gemensamt* problem måste han först själv se sin del av problemet. Jag ska komma tillbaka till min fråga på något indirekt sätt. Hon sade:

"Har ni det annars bra i klassen?"

"Jarå."

"Vem brukar du umgås med?" sade Linda. Hon var nöjd med att hon kände sig avspänd. Hon tänkte sedan: får jag inte en vänlig öppning till honom nu, så byter jag till en mer bestämd ton. Men lyckligtvis kom ett svar från Jonte:

"Henke och Roffe. Ibland Petter också."

Linda tänkte: Namnen kommer i precis samma ordning som Kalle hade gett namnen på sina plågoandar. Hon sade:

"Bra killar."

"Riktiga polare", bekräftade Jonte.

"Vad gör ni på fritiden?"

"Spelar dataspel."

"Kul! kommenterade Linda och fortsatte: "Något annat?"

"Går på stan."

"Vad gör ni då?"

"Tittar på skyltfönster."

Linda drog på munnen men tänkte snabbt: om han märker att jag är skeptisk men ändå inte frågar mer, uppstår ett litet samförstånd oss emellan. Han kan räkna ut att jag kan förstå en hel del annat också. Ett litet samförstånd ger mersmak. Det är naturligt nu att komma in på ämnet. Linda sade nu:

"Är Kalle med er någon gång?"

"Nej. Inte Kalle."

Yttrandet var självklart och hade en underförstådd mening: "Det där var en dum fråga". Linda tänkte: Nu kan jag avancera. Hon sade långsamt med ett lätt allvar:

"Det är synd om Kalle."

"Tja."

"Jag menar att det är synd om honom som inte får vara med tuffa killar." Jonte sade:

"Han är larvig."

"På vad sätt?"

"Alla möjliga sätt", sade Jonte, men de exempel han nu gav var småsaker. Linda funderade. Jonte i sin ledarroll ville ha initiativ. Mobbning av Kalle hörde hit. Men därmed drogs gänget in i något som de inte gillade alltigenom.

Det hade blivit klart för Linda att Jontes ledarställning betydde mycket för honom. Hon måste ge en vink om att han kunde behålla den rollen även i en ny gruppdynamik som uteslöt mobbning. Han skulle rent av kunna stärka sin ställning som ledare för ett gäng som rehabiliterade Kalle.

Planen måste säljas med stor försiktighet. Först skulle Jonte få en antydan om att Linda var medveten om hans ledarskap. Linda representerade samhället. Här var det ju ett möte mellan två ledare. Linda började med att säga:

"Dom andra följer efter vad du gör."

"Kanske." Jonte sade detta med ett belåtet medgivande. Nu kan jag fortsätta, tänkte Linda och sade liksom lite kollegialt:

"Det är inte bra som det är just nu."

Jonte instämde med ett grymtande.

Linda tänkte: han kanske anade att jag hade ett ultimatum i beredskap för det fall han skulle ha sagt att "Det angick inte honom." Jag ska visa att jag accepterat hans medgivande och smider medan järnet är varmt.

Linda sade nu, eftertänksamt, sina väl förberedda ord:

"Vad ska vi göra?"

Jonte blev tyst. Han är inte avvisande, tänkte Linda. Han har nog uppfattat mig som att jag är en pålitlig terapeutisk medlare. Jag kan tala med honom i en stämning av samförstånd. Nu är det dags för den avgörande repliken. Linda sade:

"Har du något förslag som också Kalle skulle kunna godta?"

"Vi lämnar honom i fred", kom snabbt från Jonte.

"Det är bra. Det är jag tacksam för. För att inte tala om Kalle", sade Linda och lät några sekunder gå. Så tillade hon:

"Du vet att 'lämna någon i fred' också kan betyda en smärtsam uteslutning. Förstår du vad jag menar"?

Jo, Jonte förstod. Linda och han kom överens om att Jonte och hans kompisar vid lämpliga tillfällen säger Kalle några ord som tecken på att de ser att han finns. Inte för att inbjuda honom i gänget, bara som ett tecken på att han inte längre mobbas.

Nu gällde det för Linda att antyda till ledaren Jonte att hon behövde bekräftelse på att hans förslag accepterades av hela gruppen. Hon sade därför:

"Jag ska också ha samtal med Henrik, Roffe och Peter. Och sedan träffas vi allihop. Blir det bra så?"

"Jadå", svarade Jonte och nickade till avsked.

Så lätt det gick, tänkte Linda nästan med förvåning. Hon såg på klockan. Samtalet hade tagit en kvart. Enligt överenskommelsen skickade nu Johanna nästa pojke till samtal. Det var Henrik. Linda inledde på samma sätt.

Henrik var mera språksam än Jonte. Henrik berättade rakt av att Jonte hade sagt att Kalle var bög men att han inte trodde att Kalle var det. Det var tydligt att han, Henrik, för sin del ville sluta mobba och var spontant beredd att be Kalle om ursäkt.

Linda, som lyssnade med stor koncentration, hade hos Henrik lagt märke till en betydelsefull nyans:

"Du säger 'för *min del* vill jag sluta'... Vad tror du om de andra?" Henrik sade:

"Jonte vill nog inte be om ursäkt."

"Vad Jonte gör betyder en hel del för dig?"

"Jo."

"Hmm" sade Linda medan hon bytte en lång blick med Henke och tänkte snabbt: det är tydligt att Henke är under ledaren Jontes inflytande. Här är den rädslan som finns i gruppen för de andra. Men jag behöver ju inte veta mer just nu. Skulle svårigheter dyka upp, får jag ta itu med dem då. För att antyda att hon inte ville göra det jobbigt för Henrik svarade hon på hans "Jo" med: "Jasså, du."

"Så är det."

Denna lilla replik från Henrik hade ett tonfall och pauser som innehöll information om att Henke var rädd för Jonte men att hans tanke inte var kuvad. Så att Linda avslutade med att säga:

"Nåväl, vi ska träffas allihop och se vad vi kan göra för att det ska bli bra." Linda såg på klockan. Samtalet med Henke hade tagit tio minuter.

Det tredje samtalet skedde med Roffe. Han var inte så språksam som Henke men Linda lyckades ändå få ett tankeutbyte som gav inblickar i gruppens dynamik. Det kom fram att Roffe var riktigt rädd för ledaren Jonte och även lite för Henke. Det var just det som Linda hade tänkt. En mobbningsgrupp uppstod ju genom att någon, som var elak, först trakasserade Kalle lite grann. En annan och en tredje som också hade elakhet i sin själ hakade på. De förstärkte varandras elakheter, Dynamiken i detta blev gruppens sammanhållande kraft men också en förbannelse för dess medlemmar. Våldet mot någon utanför gruppen ökade medan de undermedvetet kände att de levde i en atmosfär där de själva kunde bli utsatta för andras mobbning. Nu gällde att dra upp den rädslan ur det undermedvetna utan att direkt tala om det samtidigt som hon gav en antydning om hur man skulle slippa denna rädsla.

En sådan handlingslinje fick stöd i det sista samtalet med de misstänkta mobbarna. Peter, som gjorde sällskap med de övriga tre mer tillfälligt, sade spontant till Linda:

"Jag måste hålla mig väl med dem. Därför är jag med dem ibland. Jag tycker inte om att mobba Kalle."

Det sista var sagt med en ärlighet som gjorde Linda nästan upprymd. Men hon ville inte skapa ett speciellt förtroendeförhållande till en av mobbarna. Hon sade bara leende:

"Vi ska träffas i grupp och kolla om inte de andra tycker likadant innerst inne."

När den siste misstänkte mobbaren hade lämnat klassrummet insåg Linda att hon hade fått sin intuitiva design till behandling bekräftad. Tänk så dumt det hade varit om jag hade kommit med råd eller hot utifrån. Det viktiga var hennes accepterande och konstruktiva attityd. Även hos henne väckte en mobbare fiendebilden. Den trängdes undan genom hennes fokusering på lösning. Skulle hon ha sagt rakt ut: "Du mobbar därför att du är rädd för ditt eget skinn i gruppen" skulle hon ha provocerat och framkallat något ännu värre? Gruppens medlemmar skulle då bevisa för sig själva och henne

De fyra samtalen, hade tagit en timme. Det gällde för Linda att nu under rasten ta kontakt med Daisy som hade nästa lektion. Linda sökte upp henne och berättade att samtalen hade gått överraskande bra. Daisy bekräftade att hon kunde skicka de fyra pojkarna ur hennes klass till ett gruppsamtal med Linda. Så småningom skulle Linda också hämta Kalle.

Linda hade tid att planera sammanträdet. Vad är det som gynnar ett gemensamt positivt gruppslut? Trivsel förstås. En sådan som spirar ur en gemensam upplevelse. Det enklaste är att man bjuder på något att äta och dricka.

Det var fortfarande rast. Linda skyndade sig till skolkantinen som sköttes av eleverna. Hon köpte ett paket saftkoncentrat och en stor påse chips. Tyvärr, det var skräpmat men det fanns inte tid till att skaffa annat. Jag får betala ur egen ficka men det är det värt, tänkte Linda. Hon skaffade också sex glas, en stor karaff och en stor skål för chipsen. Hon ordnade ett större bord med sex stolar i hörnet av klassrummet, placerade ut glasen, hällde saftkoncentratet i karaffen och fyllde på med vatten. Hon öppnade inte chipspåsen ännu men fann en sax som hon lade i beredskap.

Linda stannade kvar i klassrummet och tänkte att först nu är det lämpligt att bjuda på förtäringen. Om jag hade gjort det när jag träffade dem i enrum, hade det varit alltför intimt och verkat som mutor. Nu är jag en värdinna som samlar mina gäster för ett samtal om ett gemensamt ärende.

Pojkarna kom in.

"Varsågoda och slå er ner."

Pojkarna satte sig och såg med nyfikenhet på det dukade bordet: "Jag har skaffat lite juice" och hällde i glaset. Sade Linda och fortsatte:

"Ska vi smaka och kolla om jag hittat en bra sort?"

Linda höjde glaset till en skål och drack ur sitt eget glas. Alla följde efter. Jodå, det var drickbart, sade deras kroppsspråk. Linda tänkte: jag låter chipsen vara i påsen ett tag. Då har de något att se fram emot. Utan att slösa tid med mer kallprat drog hon i gång:

"I förmiddags träffades vi enskilt kring samma problem. Jag hörde av er flera förslag till lösning. Någon som kommer ihåg något?"

Den första som svarade var Henrik: "Vi ska lämna Kalle i fred." Linda kände en stark inre glädje när hon sade:

"Jag är glad över dina ord. Vad säger ni andra?" Alla sade något kort och instämmande. Jonte tillade:

"Men 'lämna i fred' ska inte betyda att vi utestänger honom. Vi ska säga 'hej', och så'n't."

"Han ska inte bli medlem i gänget. Vi ska bara inte tracka honom", förklarade Roffe.

"Just det, det är det som är det viktigaste. Mer kan man inte begära" sade Linda och tänkte: vad det gick fort. Men jag ska inte uttrycka min förvåning och därmed tvivel. Hon lät enigheten sjunka in i några sekunder. Så sade hon:

"Nu behöver ni säga det till Kalle i min närvaro. Jag tar in honom. Kan ni säga det så att han verkligen tror på det?"

"Jadå", var det allmänna svaret.

Nu öppnade Linda chipspåsen och hällde ut innehållet i skålen. Pojkarna kastade sig över det.

"Lämna något kvar för Kalle också", sade Linda innan hon gick för att hämta honom.

Linda öppnade dörren till Daisys klass och stannade vid öppningen. Hon nickade till Daisy som gick till Kalle och viskade något till honom. Kalle kom ut. Linda stängde dörren och sade:

"Jag har just sammanträtt med Jonte, Henke, Roffe och Peter och alla var helt eniga om att de ska sluta mobba dig."

"Jag vet inte vad jag ska tro", svarade Kalle.

"Du ska strax få höra det ur deras egen mun", sade Linda.

När Linda kom in med Kalle höll pojkarna på med att stoja. De lugnade ned sig snabbt. Linda placerade Kalle på stolen bredvid sig och slog juice i hans glas:

"Varsågod, Kalle. Den här drycken har en god verkan. Och smaka gärna på chipsen också."

Hon vände sig mot de fyra:

"Det var trevliga saker som ni har sagt. Är det någon som vill börja med att säga vad det var?"

Jonte tog till orda medan han vände sig mot Kalle: "Vi ska sluta med att mobba dig om du låter bli att kalla oss med ord som vi inte gillar."

Efter en tystnad som kändes lång, svarade Kalle:

"Jag kan gå med på det om jag kan lita på att ni bär er juste åt."

Detta var sagt i en ton som innehöll både skärpa och förtvivlan. Linda tänkte: den vanhedrade behöver avreagera sig, måste gänget förstå det.

Roffe gjorde det inte utan brusade upp: "Ska du säga det åt oss! Du som själv vräker ur dig så'n skit." De andra pojkarna verkade nu bli smittade av hans utspel. Linda tänkte snabbt: om jag är passiv så tänder de i gruppen varandra. Hon sade nu lugnt men bestämt: "Stilla nu. Nu ska vi följa det som vi kom överens om. Säg det en gång till, Jonte, det positiva du hade kommet fram till!" Jonte upprepade det som han hade sagt förut. Linda försökte inte låta som en lärare när hon skärpte till diskussionen: "Jonte har framställt ett villkor. Hur har du, Kalle, uppfattat det?"

"Att om jag inte hånar er så lämnar ni mig i fred."

Linda tänkte: i Kalles återgivning var det en liten nyansförskjutning, men nu gäller det att framhålla överenskommelsen som innehåller villkor från båda sidor. Linda sade: "Här finns ett förslag till överenskommelse med villkor. Om Kalle inte smädar, eller hånar eller snackar skit om Jonte och andra så mobbar ni inte honom. Stämmer det?"

Det kom medgivanden från alla håll. Nu gällde det att befästa det ytterligare, tänkte Linda och fortsatte: "Vi kan förstå om någon har svårt att glömma de dumheter som den andra sidan har gjort. Det går inte bara som att knäppa med fingrarna. (Hon knäppte med fingrarna.) Vi kommer över det ifall vi riktar oss in på framtiden. Kan både Kalle och gänget göra det?"

Det kom medgivande yttranden från båda håll. Linda sade:

"Jag känner mig glad. Jag vill tacka er." Efter några sekunder sade hon: "Innan jag släpper er, vill jag göra ett viktigt tillägg: Vad göra när någon bryter överenskommelsen?"

Pojkarna kom ivrigt med förslag som alla kunde sammanfattas som "sanktioner." Linda log välvilligt och sade: "Jag har ett annat förslag." Hon gick till tavlan och skrev ett ord: TOLERANS.

"Vad betyder detta ord?"

Förklaringar kom. Linda sammanfattade: "Just det – man ska inte bry sig om när den andra sidan är lite dum. Skulle vi börja vakta på varandra som till exempel att 'Nu tittade du snett på mig' då skulle livet bli knäppt, eller hur?"

Javisst, pojkarna förstod. Linda tillade:

"Men om någon är *riktigt* dum, då ska man säga ifrån till den som var dum. Hur 'säger man ifrån'? ... Just så – vänligt men bestämt. Och om det inte hjälper så går man till mig eller till en annan lärare. Men man ska säga först till den som man är osams med: 'Vi har kommit överens om det. Om någon går över toleransgränsen, så måste den andra hämta hjälp av någon vuxen.'"

Vid det här laget var både Linda och pojkarna trötta på allt överenskommelse-prat. Ingen frågade vad "toleransgränsen" innebar. De skildes i lättnad.

[...]

Linda och de övriga kollegorna diskuterade Lindas lyckade behandling någon vecka senare i lärarrummet. De kom in på skolans tidigare anti-mobbningsprogram.

"Du kanske inte vet att vi redan för några år sedan hade studiedagar om mobbningsbekämpning. Så kallade hela-skolan-program. Under två dagar. Du såg bara en förkortad version av det i förra veckan. Första dagen bara lärare, andra dagen lärare och elever tillsammans. Vi såg filmer som framställer upprivande mobbningsscener. Sedan uppsatsskrivningar och klassdiskussioner med eleverna som slutade med deklARATIONER mot mobbning. Efter dessa hela-skolan-program var hälften av mobbningen kvar. Den som sålde dessa program, en professor, hävdade ju förstås att hälften var borta. Och till och med Skolverket tyckte att även denna halva framgång byggde på siffror som till en okänd del var en bluff. Jag ska förklara. Först ger professorn eleverna frågelistor. Alltså *före* studiedagen. De innehåller vanliga frågor som 'Är du mobbad?' eller 'Har du sett mobbning?' osv. Antag att eleverna sätter många kryss, därför att de betecknar ganska lätta trakasserier som mobbning. Sen kommer studiedagen med filmer som framställer upprivande mobbningsscener. Och så gör forskaren ett efter-test med samma frågor och se – eleverna sätter nu färre kryss om mobbningens förekomst än de gjorde före studiedagen. Jag frågar nu er: *varför?*"

Nu sade Linda, som hittills inte sagt mycket:

"I någon utsträckning därför att de verkligen mobbar mindre men även därför att *så* svåra trakasserier som de såg i filmerna inte förekommer bland dem. Därför fick frågor om 'mobbningens förekomst' mindre antal kryss än de fick före påverkan."

"Just så!", utropade Johanna entusiastiskt, "Den påverkan som försäljaren av hela-skolan-programmet uppger som ändring av mobbningsbeteendet är i själva verket en omvärdering av *upplevelsen* av begreppet mobbning."

"Jag skulle tro att studiedagen hade, liksom Linda sade, en okänd inverkan på beteendet. I två motsatta riktningar. Dels den önskvärda. Halv-snälla elever tar till sig uppmaningen att sluta mobba och blir efter studiedagen hel-snälla. Men de som redan är mycket elaka, ja de kan få inspiration till att i praktiken prova de grymheter som de såg på filmen om mobbning."

"Bravo!" utropade Daisy med äkta förvåning. "Ni båda kan ju tänka vetenskapligt i motsats till den där blankettmatadoren som gör money på att sälja sitt skräckmaterial om mobbarna – fiender

som publiken *älskar* att hata."

Johanna sa: "Skolverket, har begripit att dessa hela-skolan-program mot mobbning har en dålig effekt. De gjorde en förenkling. Så det räckte med en enda förordning: Likabehandlingsplanen! Om diskriminering förekommer i någon form, så får kommunerna betala skadestånd till offren! Om rektorerna fattade den metod som Linda upptäckte, skulle de spara pengar och viktigast av allt – offren skulle räddas. Jag tror att vår unga kollega har gett oss början till ett nytt metodgrepp."

Den lilla gruppen av lärare avslutade med småprat om ditt och datt för att inte bli alltför högtidliga. De var belåtna över att de unnade sin unga kollega en framgång.

Linda kände behov av att berätta för flera personer att hon hittat på en bra metod för att upptäcka dold mobbning. Hon ringde på mobilen till sin kurskamrat Hilda: "Vet du, jag har lust att gå och käka på Svenssons. Jag har något att berätta. Har du tid?"

Hilda var genast med på noterna. De träffades på Svenssons krog i V-Dala-huset. Linda berättade detaljerat om sina äventyr. Hilda var en god lyssnare. Men hon hade ett förslag – att efter middagen gå till Eva Mobergs föredrag om det nukleära hotet i universitetshuset.

Linda tyckte först att hon lika gärna kunde gå hem och dega framför TV:n, men så slog det henne att hon hade ju kommit in i konfliktlösningsbranschen och att atombomber kan utlösas vid konflikter. Så att Linda gick med Hilda för att höra på Eva Moberg.

6. Avslutning

Efter att ha tagit del av materialet är en mycket bra idé att tillsammans med några kollegor träna tillämpning av SCm i rollspel. Låt någon vara misstänkt mobbare, någon sannolikt offer och någon titta på och ge kommentarer. Följ sammanfattningen i punktform av de olika faserna och träna. Klassrumssamtalet kan med fördel övas på samma sätt. När du känner att nyckelreplikerna sitter och ni förstått grundtankarna, då är det bara att testa tillämpning i en klass.

Om du känner dig nervös inför tillämpningen, tänka på att ingenting kan gå snett. Ingenting kan bli värre när du försöker tillämpa metoden. Det bästa som kan hända är att du identifierar och löser dold mobbning, det värsta som kan hända är du identifierar mobbning utan att ni lyckas komma fram till en hållbar lösning (men att lyckats upptäcka mobbningen är trots allt en halv seger). I sådana fall återstår mer ”drastiska” konventionella metoder med avstängning från skolan.

Vad ska vi göra om inga konflikter kommer fram efter klassrumssamtalet? Prata med klassen igen och se om den lyckas övertyga dig om att det verkligen inte förekommer några som helst allvarigare konflikter. I sådana fall kan ni fortsätta arbeta med konfliktlösning och medling som tema i klassen, se inspirationshäftet ”Tema Konfliktlösning”. Klassrumssamtalet om mobbning bli då en naturlig startpunkt för detta tema.

Om metoden verkar krånglig och du känner att du inte har koll på exakt alla detaljer, tänk på följande: det viktigaste är inte att du gör och säger rätt saker hela tiden utan din attityd. Genom att betrakta den andre som en kompetent, nyfiken, kreativ individ du kan lära av så följer ett gott kroppsspråk och en konstruktiv attityd automatiskt. Det finns många knep för att effektivisera och förbättra kommunikationen och få den andre att samarbeta snabbare. Men dessa är inte nödvändiga för en lyckad medling. När du förstått grundkonceptet är det i princip omöjligt att göra ”fel” och misslyckas med SCm.

Avslutningsvis, tack för att du tagit dig tid att läsa häftet. Jag hoppas att det kommer vara till mycket glädje och nytta i det vardagliga pedagogiska arbetet. Hoppas du tar chansen att ge barn och unga en trygg skolmiljö och goda verktyg för att hantera alla oundvikliga konflikter de kommer bli delaktiga i senare i livet.

